

KULTÚRA

ROČNÍK XIX. – č. 6

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

23. MARCA 2016

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRIŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0911 286 452 • e-mail: kultura@orangemail.sk • Cena 1,50 €

Elégia

Tyrani so svätožiarou!
Červivé srdcia!
Príkladná zhoda za perniaze!

Slováci, národ vystavený skaze,
kedy sa z vašich komínov
vyvalí sym a zakryje,
čo hanba nezakrýva?

Ó, Pane pastierov a beľučkého stáda,
pozri, pozri,
plánuje sa tu hrdúsenie nemlúvniat!
Národ! Národ! Národ!
Meno nám zobrali
a vraj sa hanbiť máme zaň.

KAROL STRMEŇ

Zabíjali, a štóla Slobody
ich rozhrešuje k novým vraždám zvráteným.
S pekelníkmi sa spojili
oproti bezbrannému.
Náš chlieb je kosť a naša nádej poprava.
Kde si, ó, Pane! Opona sa roztrhla.

Ako nás precúdili,
inštalovali národného kata!
Kyslinou páchnu na Slovensku žaláre.
Už nadletuje oblak nových kobyliiek
zohaviť naše cintoríny.

Na palici Boha
útroby našich mŕtvych
a ďalších mŕtvych.
Účíme sa lekciiu.

Bojovníci, až vaše kosti spráchnivejú
na hnojisku, kde liečili sa psi,
ožijú slučky mučeníkov
na miriády nečakaných súhvezdí.

Lebo je ešte požiar v útrobach,
nad rukami kata
a na strechách je požiar
a na mozol'och otroka je požiar,
a nezastane.

Nad toto amen bezprávia a nad chichot
zo stredu zeme ako gejzír bez tvaru
týči sa plač.

Vstal z mŕtvych, freska. Dóm sv. Alžbety v Košiciach. Snímka: Lubomir Kalavský

Zdá sa, že ostatné parlamentné voľby boli predsa len v niečom prelomové. Neprelomil ich iba fakt, že sa do Národnej rady prebojovala Ludová strana Naše Slovensko, ale najmä chyba, akej sa dopustili všetci aktéri tzv. demokratického systému, vrátane prezidenta. Ten sa rozhodol demonštrovať svoju slušnosť ako prvý a nepozval legítimne zvoleného predsedu politického subjektu na stretnutie, kde - mimochodom - mal možno prvý a poslednú príležitosť zistiť, kto je predseda tohto subjektu a zároveň predseda samosprávneho kraja.

V chybe prezidenta stereotypne pokračovali aj ďalší, vrátane predsedu Slovenskej národnej strany. Chápem, že pán Danko zacítil príležitosť vyprosiť si rešpekt pre tzv. národnú myšlienku, ktorá sa na pozadí neznámej ESNS mohla zdať ako akceptovateľná. Lenže strelil si

Voľby

gól do vlastnej brány. Ukázal svoju pravú tvár a tvár SNS, z ktorej obsahu zostalo iba vyfúknuté vajíčko.

Vlastenecky orientovaný voľič už dávno nie je taký naivný, aby nepostrehol Dankovu neúprimnosť a chytráctvo, motivované ani nie tak zápasom o TEODOR KRIŽKA úspech vlastnej strany ako o svoj osobný prospech.

Nebudem rozvádzať všetko, čoho sa dopustili politickí lídri strán, keď politickú scénu rozdelili na štandardné a neštandardné politické subjekty. Je to iba synonymické delenie delenia spoločnosti na tzv. slušných a neslušných. Všetko by bolo v poriadku, keby to ozaj boli slušní a cnostní páni. Lenže všetko sú to buď privatizéri, alebo vyznávači legalizácie ľahkých drog či homosexuálnych vzťahov, alebo špicli a ohovárači, skrátka, slušnosť a štandardnosť v interpretácii vyznieva, slušne povedané, ako pretvárika. Naostatok, už to všetko neraz potvrdili a ešte neraz potvrdia.

Naopak, nový politický subjekt v parlamente, prijal pohľadanie tak, ako sa patrí na solídnych chlapov - s rozvahou a pokojne. Neutiekla sa k nijakému revanšu. Naopak, váži slová, hovorí k veci, od počiatku preukazuje, že do Národnej rady neprišiel pokračovať v dekadentných javoch doterajšej slovenskej politiky, chorej na kaviarenské a kabinetné dohovory, ktoré sú v rozpore s deklarovanou slušnosťou.

Skrátka, vstúpili sme do nového obdobia. Chceme veriť, že to bude obdobie reštartu a naplnenia skutočného odkazu Sviečkovej manifestácie z bratislavského Veľkého piatka 1988. Nožno sa František Mikloško mojím slovám udiví, možno nie, no týchto dvadsaťpäť rokov tento odkaz iba karikovali a prispievali ku kontinuálnemu deštruovaniu národa i krajiny.

Nemecko je zaplavené imigrantmi. Sú všade. Ani osady s hŕstkou obyvateľstva sa im nevyhli. Najmä v nich sú nápadní svojím značkovým oblečením, najmodernejšími mobilmi a obchodovaním s drogami. Policajti to vidia a predsa to nevidia. Poriadne zasiahnuť aj tak nemôžu. Ak je v blízkosti dajaká plaváreň, ženy do nej nechodia kvôli sexuálnemu obťažovaniu zo strany Merkelovej „hostí“. Preto niektoré plavárne vydali zákaz vstupu týmto „hostom“. Kvôli „demokracii“ museli ale zákaz odvolať. Niektorí nemeckí naivní alebo podplatení politici nad touto imigračnou tsunami ešte stále jasajú, tešia sa, že Nemecko bude pestrejšie nábožensky a kultúrne. To v každom prípade už je! „Hostia“ začali zavádzať aj nové móresy, v Európe neznáme. Nešťastníkov sa našťastie podarilo zachrániť pred istou smrťou, pred ukameňovaním.

Nemecko černie každým dňom, dennodenne prechádzajú jeho hranicami tisícky imigrantov. Iba v prvý mesiac tohto roka ich bolo vyše 50 000 a ich počet neklesá. Jednotlivé spolkové krajiny už ani nevedia kam s nimi. V októbri minulého roka zavolať komunálny politik Peter Dreier z Landshutu A. Merkelovej, aby zmenila svoju azylovú politiku. V opačnom prípade vypraví autobusy plné imigrantov pred jej úrad. Tak sa aj stalo. 14. januára Dreier posadil 31 utečencov do autobusu a osobne ich doprevádzal do Berlína pred Merkelovej úrad, aby takto protestoval proti neznesiteľnej imigračnej situácii.

Ťažkú hlavu Nemcom nerobí iba imigrantská tsunami, ale aj moslimskí potomkovia gastarbeiterov. Prvými gastarbeitermi v Nemecku boli Taliani. V roku 1955 uzavrelo Nemecko zmluvu o nábore pracovných síl s Talianskom, v roku 1960 s Gréckom a Španielskom a do konca šesťdesiatych rokov s Marokom, Portugalskom, Tuniskom a Južnou Afrikou. Tridsiateho októbra 1961 bol podpísaný dvojstránkový dokument Dohoda o nábore pracovných síl s Tureckom. Tento dokument je počiatkom imigrácie Turkov, zväčša z východnej Anatólie, do Nemecka.

Podľa dohody na základe rotujúceho systému mali gastarbeiteri po určitom čase odísť domov. Proti tomu sa ohradili nemeckí zamestnávateľi. Nevyhovovalo im, že po každej rotácii museli zaučať nové pracovné sily. Dosiahli to, že gastarbeiteri si mohli opakovanne predlžovať pracovné povolenie. Gastarbeiteri z európskych krajín sa zväčša vrátili domov, Turci ale zostali. V roku 1973 Nemecko vydalo trvalé pracovné povolenia, čo využili Turci a do Nemecka si priviedli celé svoje príbuzenstvo. Koľko Turkov dnes žije v Nemecku, ťažko povedať. Raz sa píše o vyše 3 miliónoch, inokedy o 7 miliónoch. Ešte aj dnes mnohí mladí Turci s nemeckým pasom, ktorých starí rodičia prišli v 70 tých rokoch do Nemecka, chodia na voľfady do Turecka a odtiaľ si vodia aj svoje nevesty.

V roku 1964 bola uzavretá dohoda o nemecko-tureckom sociálnom zabezpečení pre gastarbeiterov z Turecka. O štyri roky neskôr

Ako dopadne štát s nezodpovednými politikmi

aj s Bosnou, Hercegovinou, Srbskom a Čiernou Horou. Zaručovala v Nemecku pracujúcim Turkom, neskoršie i Južnoslovánom bezplatné zdravotné poistenie, ako aj ich príbuzným (manželkám, deťom a rodičom), ktorí žili mimo územia Nemecka. Podľa islamského práva môžu muži mať i viacero žien, a v prípade choroby mali všetci nárok na dávky z Nemeckého zdravotného poistenia. Oproti gastarbeiterom boli Nemci v nevýhode, lebo na ich rodičov sa zdravotné poistenie nevzťahovalo.

Príchodom gastarbeiterov Nemci spohodlneli. Namýšľali si, že vykonávanie „podradnej“ práce je pod ich úroveň. Radšej poberali pomerne vysoké dávky v nezamestnanosti. V tom čase dostala zelenú aj emancipácia žien. Mali odísť od „hrncov“ a robiť kariéru. Na nemeckú rodinu s tromi - štyrmi deťmi sa pozeralo ako na „asociálov“. Do módy prišli psyky a mačky, prípadne jedno dieťa. Boli tu však Turci, a tí sa o demografický rast „nemeckého“ národa postarali. Dnes sa školské dvory cez prestávku nelíšia od školských dvorov v hociktovej moslimskej krajine.

Bola to náhoda alebo skrytý plán robiť nábor pracovných síl v moslimských krajinách? Tejto „náhode“ či skôr skrytému plánu odporoval Helmut Schmidt (SPD), spolkový kancelár v rokoch 1974 - 1982. Až do svojej smrti (10. novembra 2015 vo veku 96 rokov) sa neprestal vyjadrovať k aktuálnym otázkam. Multikulturalizmus považoval za „ilúziu intelektuálov“. Zdôrazňoval, že Nemecko urobilo chybu, keď začiatkom šesťdesiatych rokov importovalo cudziu kultúru za prácou. Apeloval na vládu, aby ukončila prísťahovalecť z týchto kultúr. V ňom nevidel záchranu proti prestarnutiu nemeckej spoločnosti. „Imigrácia ľudí z východnej Anatólie alebo čiernej Afriky tento problém nevyrieši, prinesie so sebou iba ďalší veľký problém. Sedem miliónov cudzincov v Nemecku (tu myslel zrejme iba na moslimov, pretože cudzincov v Nemecku bolo už v tom čase oveľa viac, D.V.) je zlý vývoj, za ktorý je zodpovedná politika“ (Frankfurter Rundschau, 13.6.2005). V eufórii multikulturalizmu bola takáto výpoveď priam výbušinou. Proti Schmid-

tovi sa ozývali ostré hlasy zo všetkých strán. Najmä zo strany Zelených, založenej v januári 1980 pod kepienkou ochrany životného prostredia. Táto politická strana mala a má v skutočnosti podobnú funkciu ako tretí sektor v bývalom východnom bloku. Okrem zopár „Nemcov“ je to skôr strana Turkov v Nemecku. Kritiku zošal Schmidt aj z vlastných radov SPD (napr. od vtedajšej členky Bundestagu Lale Akgün, Turkyne narodené v Istanbuli). Odporoval mu aj predseda Nemeckej biskupskej konferencie, kardinál Karl Lehmann. Súhlasil s ním však bavorský minister vnútra Günther Beckstein (CSU). Povedal, že nemecké firmy mali ísť za pracovnou silou do zahraničia, a nie zahraničnú pracovnú silu do Nemecka.

Medzitým vyrástli v Nemecku nové generácie moslimov, ktorí majú síce nemecké pasy, ale držia sa tradícií svojich otcov. Medzi nimi je hodne salafistov a bojovníkov v radoch militantnej organizácie Islamského štátu. Tak dopadne nielen samotné Nemecko, ale krutý dopad to bude na celú Európu!

DARINA VERGESOVÁ

Na okraj Modlitby k sv. Michalovi

V Kultúre č. 5 (z 9. marca 2016, s. 2) sa objavila Modlitba k sv. Michalovi archanjelovi. V úvode sa vysvetľuje, že "pochádza od pápeža Leva XII. Napísal ju r. 1886 po latinsky a do r. 1965 sa pravidelne modlila po sv. omši".

K tomuto príspevku sa žiadať dodať niekoľko spresňujúcich detailov.

1. Pápežovi Levovi XIII. sa pripisuje autorstvo troch modlitieb k sv. Michalovi, ale modlitba uvedená v Kultúre nie je jednou z nich. Pravdepodobne tu ide o modlitbu novšieho dáta. Naznačuje to jej obsah a štýl. Nachádza sa v nej výraz "satanov dym," ktorý prišiel do obehov až po roku 1972. Použil ho pápež Pavol VI. v kázni, ktorú mal v svätopeterskej bazilike pri príležitosti svojho 9. výročia uvedenia do úradu, alebo ako sa to vtedy ešte nazývalo "korunovania". V tejto kázni sa vtedy zmienil, že má dojem, akoby cez štrbiny prenikal do Božieho chrámu Satanov dym (da qualche fessura sia entrato il fumo di Satana nel tempio di Dio).

Ďalej: v modlitbe sa spomínajú aj potraty ("už sotva dokážeme znášať toto rúhanie, túto pýchu, toto vraždenie a potraty, ako aj zbabelosť dobrých"). Lev XIII. vydal síce dva dekréty proti aborticiám, ale v modlitbách k sv. Michalovi sa tento krutý akt nespomína.

A napokon: štýl modlitby uverejnenej v Kultúre sa nenesie v štýle Leva XIII., ako ho poznáme z jeho encyklik a spisov.

2. Modlitba k sv. Michalovi, ktorú Lev XIII. "napísal r. 1886 po latinsky a do r. 1965 sa pravidelne modlila po sv. omši" bola oveľa kratšia a vznikla už pred rokom 1886. V tomto roku bola však uvedená do Rímskeho rituálu. Jej latinský text znel: Sancte Michael Archangele, defende nos in proelio; contra nequitiam et insidias diaboli esto praesidium. Imperet illi Deus, supplices deprecamur: tuque, Princeps militiae Caelestis, satanam aliosque spiritus malignos, qui ad perditionem animarum pervagantur in mundo, divina virtute in infernum detrude. Amen. - Po slovensky: Svätý Michal archanjel, ochraňuj nás v boji. Buď nám ochranou proti zlosti a úkladom diabla. Pokorne prosíme: nech mu rozkáže Boh! A ty vodca nebeského vojska, Božou mocou zažeň do pekla Satana a iných zlých duchov, ktorí sa potulujú po svete, aby zahubili duše. Amen.

3. Táto modlitba bola záverečnou časťou prosieb, ktoré kňaz recitoval, nie však po každej sv. omši, ale iba na konci

tzv. tichých sv. omší. Totiž v predkoncilovom období najčastejšie druhy bohoslužieb boli: (a) tzv. veľká, alebo spievaná sv. omša (missa cantata, kde sa čítania a niektoré modlitby kňaz "spieval") a (b) tzv. malá, alebo tichá sv. omša (missa dicta, kde kňaz všetky čítania a modlitby vyslovoval potichu). Po tichej sv. omši kňaz sa pomodlil tri Zdravas Mária, antifónu Zdravas Kráľovná, modlitbu "za slobodu a povýšenie sv. Matky Cirkvi" (pro libertate et exaltatione sanctae Matris Ecclesiae), prosbu k sv. Michalovi a trikrát evokáciu "Najsvätejšie Srdce Ježišovo, zmiluj sa nad nami!" Lev XIII. nariadil tieto modlitby s osobitným úmyslom ochrany Cirkvi pred svetskou mocou. Od roku 1870, keď Garibaldiho vojsko obsadilo Rím a prestal existovať pápežský štát, sa pápeži pokladali za vatikánskych väzňov talianskej slobodomurársťvom ovplyvňovanej vlády. Modlitba bola prosbou k Bohu, aby sa našlo uspokojivé riešenie tejto kritickej situácie. Problém bol čiastočne vyriešený v roku 1929 tzv. Lateránskymi dohodami medzi Sv. Stolicou a talianskou vládou a tak pápež Pius XI. v roku 1930 nariadil, aby úmysel týchto modlitieb sa obetoval na obrátenie Ruska - "aby bol obnovený pokoj a náboženská sloboda utláčaného ľudu v Rusku."

4. Výzva k sv. Michalovi ostávala však aj naďalej aktuálna aj napriek tomu, že uvedenie nového omšového poriadku a inštrukcia Inter Oecumenici (z roku 1964) spôsobili takmer zánik tejto peknej po-omšovej modlitby. Niet pochýb, že mnohým kňazom veriacim chýbala. Biskup Hnilica mi hovoril, že pápež Pavol VI. bol jedným z tých, čo sa ju neprestali modliť. Ale musel prísť až Ján Pavol II., ktorý znovu upozornil na jej krásu a hodnotu. Pri nedeľnom poľudňajšom kázani dňa 24. apríla 1994 oslovil veriacich zhromaždených na Svätopeterskom námestí: "Aj keď táto modlitba sa už neodrieka na konci sv. omše, žiadam každého z vás, aby ste ju nezabúdali a opätovne sa k nej vracali. Vyzývajte sv. Michala, aby nám pomáhal v našom boji proti silám tmy a proti duchu tohto sveta".

5. S potešením možno povedať, že po tejto výzve Sv. Otca došlo k oživeniu tejto modlitby. Aspoň tak tomu bolo v mojej farnosti na Dlhých Dieľoch, kde v kostole Narodenia Panny Márie sa táto modlitba recitovala pravidelne.

FRANTIŠEK VNUK

Ak odmietame hovoriť pravdu do očí, nejaký malér nás už tomu naučí...

Pre niekoho peniaze sú, pre iného nie a pre niektorých nebudú nikdy.

Bolo to tak predtým a bude to aj po týchto voľbách... Jedno je fakt, že Slovensko sa nadýchlo a je to pre mňa veľkou radosťou, oživením a aj konkrétnym zadosťučinením.

Choroba, ktorá ohrozuje kresťanstvo a celú takzvanú euroatlantickú a civilizáciu je to, že sme poprelí existenciu objektívnej pravdy, prestali sme veriť na bezpodmienečnú platnosť určitých morálnych zásad a neveríme už ani na Božiu prozreteľnosť, na jeho pevnú ruku v riadení sveta a vesmíru.

Zaumienili sme si, že je dôležitejšie byť s každým zadobre, ako hľadať pravdu a spravodlivosť, to Božie kráľovstvo, ktorého dvere sa nám pri poctivom a úpornom kľabaní otvárajú už v tomto svete a živote.

Ako hovoria proroci, beda bude národu, ktorý tvrdí, že čierne je biele, biele je čierne a úplne najlepšie je všetko dokonale pestrofarebné. Každý človek má svoje záujmy, svoje práva a svoju pravdu a to iste platí aj pre rodiny, národy, pre každé spoločenstvo a aj pre celý stále viac prepojený svet. Nemôžeme však kvôli rôznym revolučno-nerealistickým celosvetovým chiméram kašľať na krivdy a trápenia ani toho najposlednejšieho jednotlivca, toho najúbohejšieho národa a toho najutlačenejšieho spoločenstva.

Videli sme to na príklade Slovenska, kde sa tá najpôvodnejšia a najkresťanskejšia skupina ľudí spojila aj s čertom-diablom, aj s liberálmi, aj s komunistami, aj s najbližším, aj s najvzdialenejším zahraničím, len aby získala výhody pre seba a pre ciele svojich najlepších a prominentných.

Milí moji, ťažko môže existovať bezohľadnejší a nekresťanskejší vzťah k tej úbohej realite na-

okolo. Popieranie pravdy a prehládanie a ponižovanie ľudí od nás priamo závislý nadobudlo a nadobúda obľudné rozmery, a to nielen na Slovensku.

Viera v pravdu tichých, ponižovaných, plačúcich a smädných po spravodlivosti sa vytráca nielen z kresťanstva, ale aj zo základov civilizácie budovanej na jeho princípoch. Spamätajme sa a aspoň sa snažme hovoriť každý pravdu svojmu bratovi, pretože katastrofy číhajú za každým rohom a v každom ľudskom spoločenstve.

Zabraňovať ľuďom nazývať veci pravými menami a považovať každú neprijemnú pravdu za extrémizmus je nielen jedným z donebavolajúcich hriechov, ale je to jasný hriech proti Duchu svätému, ktorý sa neodpúšťa ani v tomto veku, ani v budúcom.

Nepomôžu nám nekvalifikované špekulácie o ekonomii, ekológii, sociológii a o tom, že všetko je dobré a treba byť milosrdný aj voči tým najhorším bezočivostiam, nespravodlivostiam, ba aj k úplným nezmyslom!

My kresťania nemáme byť v prvom rade odborníkmi, ale ľuďmi, ktorí šíria pravdu a dobrotu vo svojom najbližšom okolí a medzi ľuďmi, ktorí od nich závisia a ktorým môžu naozaj konkrétne pomôcť. Toto je naša úloha ako kresťanov, Slovákov i ako ľudí. Nebudujme vzdušné a nerealistické zámky, ale hovorme pravdu, pokiaľ vládžeme, a ak sa pritom spoľahneme na to, že v tomto svete existuje Božie riadenie a sila úprimnej modlitby, získame Božiu milosrdnú pomoc a zabránime najhorším katastrofám.

Ako správny katolík a dedič antického práva končím latinským výrazom „Periculum in mora“, teda v meškani, otáľaní a špekulovaní sa skrývajú lži, krivdy a nebezpečenstvá.

VLADO GREGOR

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

Vo svojej otrasnej knihe, ktorú napísal delegát Medzinárodného výboru červeného kríža pre Slovensko George Dunand a ktorá vyšla v nakladateľstve Bacciniere v Neuchatel 1950 pod titulom "Ne perdez leur trace" (Nestraťte ich stopu), popisujú kompetentní a spoľahliví ľudia, ako to málo Švajčiarov a Švajčiariok, hlavne generálny konzul Grässli s manželkou, pomáhalo

dalo obchodného spolupracovníka aspoň s čiastočnou znalosťou miestnej reči.

Uprostred vojny, v júli 1941, prišiel v Bratislave na svet môj syn Urs, pravdepodobne jediný švajčiarsky občan, ktorý sa tam narodil. Keď zriadili generálny konzulát v bratislavskom starom meste v peknom patricijskom dome, nasťahoval som sa do jeho nových úradovní, a tam som ostal až do smutného konca, lebo po odchode Grässliho Bern ma vymenoval za správcu generálneho

Keď nás stále viac ohrozovali najpochybnější individua v civile, medzi nimi aj opití lúpežníci, doplnil som sa po štyroch, aby ma netrafilá nejaká guľka, k veliteľovi mesta; jeho meno som sa dozvedel predtým. Volal sa plukovník Bielakurov, priateľský obor, ktorý mi prisľúbil moju žiadosť o konzulárnu stráž čo najskôr predniesť svojmu predstaviteľovi. Niekoľko dní nato prišiel na generálny konzulát istý kapitán sovietskej vojenskej polície v zelenej čiapke s pochmúr-

HANS KELLER

V zahraničnej službe v Bratislave

židovským a iným obetiam nacistického teroru v najtemnejších časoch od roku 1942 do konca vojny. Autor popisuje tiež v tejto knihe, ako sa podarilo za najdramatickejších okolností osoby ukryté už v spomínanom dome Grässliho, resp. Kellera, najprv evakuovať, ukryť do bezpečia v inom mieste, a tak ich vytrhnúť z rúk nacistických vrahov. Niektorí z prenasledovaných prežili vojnu, o iných niet nijakých správ, takže musíme predpokladať, že zahynuli v táboroch smrti Tretej ríše za okolností, ktoré pred nedávnom pripomenuli u nás zabudlivému potomstvu. Čo však očakávalo obeť národného socializmu, zvlášť židov, medzitým jasne vyrozprávala i spomenutá Dunandova kniha, takže nikto sa nemôže ospravedľovať, že nevedel o nacistických zverstvách. Tie boli už predtým zjavné každému, kto sa vážne snažil pochopiť, čo mal Hitler v pláne. O niekoľko rokov neskôr, keď som v Berne na ministerstve zahraničia pripravoval rokovania s Bonnom o vojnových náhradách takzvaných škôd nacistického teroru, som zistil, že niektorí naši diplomatickí a konzulárni spravodajcovia, ako i známa spravodajská kancelária Haussmann veľmi skoro podávali hlásenia o strašných podrobnostiach Hitlerových vyhladzovacích akcií proti židom a iným nepohodným živlom. Bohužiaľ, nedalo sa zabrániť, aby sa neobjavili pri týchto prípravných prácach i slabé stránky našej vtedajšej zahraničnej politiky.

Keď nebezpečenstvo masových deportácií vzrastalo, Bern dovolil, aby časť ohrozených židovských obchodníkov, s ktorými sme boli po roky v obchodnom styku, dostala švajčiarske ochranné listy, problematickej právnickej ceny a ešte problematickej účinnosti. V tomto smere bol veľmi vynachádzavý a aktívny R. Boetschi. Priznávam, nemal každý pokus o záchranu úspech. V mnohých prípadoch sa ale podarilo veľkým podielom prispieť k záchrane, i definitívne zachrániť. Niektorých zo zachránených som po vojne stretol v jeseni 1945 v Prahe, lebo tam naše znovu otvorené vyslanectvo žia-

konzulátu. Keď koncom leta a jeseni 1944 sa pomery zhoršovali a front sa pomaly blížil, poslal som dieťa a neskôr i ženu do Švajčiarska. V posledných mesiacoch vojny stratilo Nemecko vzdušnú prevahu a západné mocnosti, teda Angličania a Američania, začali bombardovať i Slovensko. Vďačným cieľom týchto vzdušných útokov prirodzene bola rafinéria oleja na okraji Bratislavy. Takmer denne som pozoroval z môjho víkendového domčeka na "Motzengrunde" ako z juhu a juhozápadu ponad Maďarsko a Chorvátsko prelietavajúce zväzy bombardérov zhadzovali svoj náklad bômb na slovenské ciele behom niekoľkých minút a hneď zmizli. V budove konzulátu sme mali zriadenú permanentnú pohotovosť a boli sme pripravení s dostatočným množstvom potravín, vody atď. na možný stav dlhšieho obkolesenia. Všetky moje zásoby, skoro nové auto, zariadenie bytu spolu s cennými poľovníckymi puškami mi ukradli ruské vojská a po nich prišli lúpežníci.

TRPKÝ KONIEC V BRATISLAVE

Zo švajčiarskeho rozhlasu sme sa dozvedeli, aký ťažký osud stihol personál nášho vyslanectva a delegáciu Medzinárodného výboru červeného kríža v Budapešti pri prvom stretnutí s Rusmi. I na Slovensku sme sa preto pripravili na podobné ťažkosti. Rozprával som pomerne dobre po slovensky a nepadlo mi tak ťažko naučiť sa niečo i po rusky. Myslel som naivne, že znalosti ruštiny mi uľahčia prvý styk s Rusmi a vyhnem sa nedorozumeniam. Bol to omyl, ktorý ma stál takmer život. Krátko po dobytí Bratislavy maršalom Tolbuchinom sa objavili v budove nášho konzulátu prvé skupiny bojových jednotiek. Obmedzili sa na povrchné prekutanie niektorých miestností a pýtali alkohol, ktorý sme z opatrnosti buď vyliali alebo dobre ukryli, a nechali nás na pokoji. Podobné návštevy neskôr boli nebezpečné, najmä pre naše ženy, a tak sme ich ubytovali v hromadnom prístreší pre ženy a deti, zriadenom v strede mesta pre tento cieľ, do kľak sme nemali poruke lepšie súkromné skrýšne.

nou tvárou. Urobil akýsi výsluch, kto asi sme, čo je to za štát, ktorý nemá s Moskvou diplomatické styky, a ako to, že hovorím po rusky s prízvukom a chybami, ktoré robia všetci "Fricovia", teda Nemci. Kapitán si urobil poznámky z mojich odpovedí a zmizol. Medzitým som sa dopočul zo všetkých strán, že sovietski vojaci sa dopúšťali po celom meste ťažkých priestupkov. Koloval vtíp, že aj niektorí slovenskí Sovietom priateľskí naklonení komunisti nechceli dovoliť, aby znásilňovali ich ženy a dcéry.

Dňa 8. apríla, štyri dni po dobytí Bratislavy Tolbuchinom, objavil sa znovom kapitán od polície v zelenej čiapke s ďalšími piatimi vojakmi. Pýtal sa ma, či Oerlikon leží vo Švajčiarsku. Nič netušiac a mysliac, že uspokojím jeho zvedavosť, odpovedal som mu mojou zlou ruštinou, že áno. Nato dostal Rus záchvat zlosti a vysvetľoval mi, že konóny z Oerlikonu zapríčinili Rusom pri dobýjaní Rumunska nečakane veľké straty, a tým sa Švajčiarsko veľmi ťažko previniť voči ruskému ľudu a jeho slávnej armáde. Keďže sa veci takto majú, dodal, tak ma zatkne a v budove "švejcárskeho" konzulátu zastrelí. Pritlačil ma ku stene nášho vchodu a ukazovákom vtáľ uprostred môjho čela s poznámkou, že pravdepodobne tam ma zasiahne ruská guľka.

Až taká zlá situácia predsa len nebola. Cieľom tejto dramatickej búrky bolo asi pripraviť ma a môj personál na to, čo Rusi s nami zamýšľali. Krátko povedané, naložili nás (nie za dňa, ale v noci) na otvorené nákladné auto, na ktorom nebezpečne poskakovali prázdne benzínové sudy, a dopravili nás ako dobytok do Budapešti. Tam nás sedem týždňov internovali a potom cez Rumunsko a Bulharsko odsunuli na turecké hranice, za okolností, ktoré ešte i dnes sa nepatrí literárne opisovať. V Berne si sotva vedeli predstaviť toto odvedenie a sotva pochopili, čo sa tu vlastne odohralo. Ale postarali sme sa, aby tento úsek vojnových a povojnových čias neupadol celkom do zabudnutia.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

Prosba

k priaznivcom Kultúry

Nakoľko Fond na podporu kultúry, zriadený Ministerstvom kultúry SR, sa rozhodol nepodporiť náš časopis s devätnásťročnou tradíciou na rok 2016, zato isto podporí napr. hocikaké dekadentné divadlo, záleží od vás, či bude Kultúra vychádzať aj v nasledujúcich mesiacoch. Rozhodnúť o tom môžete jednorazovým alebo trvalým príspevkom na číslo účtu vydavateľa Kultúry v Slovenskej sporiteľni, kód 0900,

IBAN

SK6909000000000170427664

Nepatrí sa celkom hovoriť o pravde. Iba tak trochu. V náznakoch. Neslyšne a slušne. Slušní ľudia. Slušné reči. Slušná pravda. Slušný Kristus. Slušné dejiny.

Neslyšne a neslušne z tých dejín tečie krv. Neslušne si ju v sebe nesieme a jej popieraním popierame seba. Neslušne sa cez dejiny prehnaní revolúcie a my slušne mlčíme. Alebo chceme brať do rúk tú istú zbraň. Páchať ten istý hriech. Kým neslyšne za nás plače neprijaté Utrpenie a Láska.

Ako keď lovci mieria na srdce koristi, ktorú chcú skoliť k zemi, tak aj diabol mieria na srdce Ježišovo. A i keď sa tak na našom svete deje často obrazne, stalo sa tak i doslova, keď komunistické gardy rozstrieľali pomník Najsvätejšieho Srdca Ježišovho na predmestí Madridu, akoby tým chceli trafiť do srdca Španielska. Do srdca Európy. Do srdca nebies i zeme, ktoré sa im však nepodarilo podmaniť.

Aká veľká je nenávisť ku Kristovi, ktorá potrebuje strieľať aj do kameňa. A hoci zmiznutím matérie neprestáva existovať duch a nemožno zastreliť vlastné svedomie, republikánske milície rozstrieľali pomník, ktorý dnes pripomína zničenú Kristovu tvár pripomínajúca osud sochy Panny Márie z Mariánskeho stĺpu v Prahe. Aj v novembri 1918 opäť zavraždili i kamene, no stĺp z roku 1652 na rozdiel od svojho španielskeho náprotivku nikdy nebol obnovený.

Monument v mestečku Getafe (dnes súčasť predmestí Madridu) nechal postaviť kráľ Alfonso XIII. Bol odhalený pri príležitosti zasvätenia Španielska Najsvätejšiemu Srdcu Ježišovmu, ktoré vykonal pápež Benedikt XV. 30. mája 1919. Stojí na hore anjelov Cerro de los Ángeles, kde už od 14. storočia stál i kláštor Panny Márie, Kráľovnej anjelov. Na pieskovcový monument sa zozbieralo viacero zbožných Španielov. Sochu Krista Kráľa, takú dôležitú pre dejiny Španielska, osobne financoval Don Juan Mariano de Goyeneche y Gamio, knieža de Guaquí, markíz de Villafuerte. Vytvoril ju významný sochár Aniceto Marinas (1866-1953), okrem iného i autor známej Vélazquezovej sochy v Madride. Monument zdobia dva rady sôch. Jeden predstavuje sväté ľudstvo v podobe sv. Margarety Márie Alacoque, sv. Augustína, sv. Terézie od Ježiša, sv. Gertrúdy, bl. Bernarda de Hoyos, sv. Jána Evanjelistu a ďalších. Druhý rad predstavuje ľudstvo túžiace po svätosti, ktoré reprezentujú sochy „obyčajných“ ľudí konajúcich skutky milosrdenstva. Celková podoba monumentu dosahujúceho i so sochou výšku dvadsaťosemmetrov je dielom architekta Carlosa Mauru Nadala.

Keď sa počas občianskej vojny blížili k Madridu republikánske vojská, zaútočili na svojho hlavného nepriateľa. Pri obrane monumentu zahynuli piati mladí muži: J. Dorado, B. Ciarreta, V. de Pablo, E. Requejo a F. Prieto. Členovia komunistických

Zastrelené Srdce Ježišovo

Republikánske milície ostentatívne pózuju pred pamätníkom Najsvätejšieho Srdca Ježišovho

Na snímke hore: Pamätník Najsvätejšiemu Srdcu Ježišovmu spolu s kláštorom Panny Márie, Kráľovnej anjelov, na hore Cerro de los Ángeles na okraji Madridu.

gard sa najprv ostentatívne odľahčili pred sochou Krista mieriac na ňu puškami. Samozrejme, tie na zničenie monumentu nestačili. Pod pamätníkom odpálili nálož dynamitu.

Na aktuálnu situáciu reagovali predstavitelia Getafe promptne - horu anjelov premenovala na „Červený vrch“. Na pahorku zostali rozváľané kamene a zničená tvár sochy Krista Kráľa.

Vrcholku vrátil jeho pôvodné meno až generál Francisco Franco. V roku 1944 sa začalo so stavebnými prácami, ktoré trvali až do roku 1965, keď bol monument slávnostne inaugurovaný vo svojej novej podobe so sanktuárom v podzemí. Španielsko bolo opätovne zasvätené Najsvätejšiemu Srdcu Ježišovmu. Oproti obnovenému monumentu zostali stáť ako svedkovia uchované rozvaliny z jeho pôvodnej podoby. Kamene svedčili.

V chráme nachádzajúcom sa pod monumentom cítiť teplo sálajúce z horiacich sviec a vôňu kadidla. Je v ňom absolútne ticho, len telo pútnika sa zloží na kolená a v tom mlčaní mlčí dych aj tep inak takého vznetlivého srdca pred obrovským krucifixom.

Čo dodať, o čo prosieť, ako vôbec vyjadriť vďaka za život, keď odrazu v premodlenej prázdnej chrámovej lodi človek hľadá na kríž ako na zrkadlo. Vidí vlastnú malosť a jedinú, čo dodáva zmysel jeho dňom, čo je pôvodom sebaaprekonávania a ušľachtlosti v jeho konaní a zmýšľaní - je práve milosť Toho, ktorého tvár pred jeho tvárou visí na kríži.

Kľáčim a nado mnou je vyvýšené Spasiteľovo srdce. Presbytérium pripomína náruč Panny Márie držiacej Krista. Vonku horí nad knôtom stromov žeravá svieca slnka a vo vnútri ako krídla motýľov obklopujú sochu Ježiša a Panny Márie plamienky sviecy.

Tu zabili kamenné srdcia kamenné srdce človekovo odmietlo srdce Ježišovo. Akoby sa dynamit republikánskych milícií premenil na kopiju rímskeho vojaka Longina a po vrcholku Cerro de los Ángeles tiekla krv jeho obrancov, len vody nebolo, veď nad španielskou krajinou málokedy šumí dážď. Len svätená voda v kropeničkách tiekla na zem a dopadala na ňu ako rosa. A keď sa rodil teraz už nad premenovaným Červeným vrchom nový deň, zrodila sa i nová Cirkev potvrdená krvou mučeníkov. Tá istá Cirkev a jej prenasledovanie pretrváva do dnešných dní.

Cor Jesu Sacratissimum, kedysi zmysel života našich otcov, dnes si na Teba verejne nespomenie takmer nik, lebo je fanatické a iracionálne myslieť na Krista, a ešte väčšmi na jeho srdce.

Cor Jesu Sacratissimum, ktoré si v smrteľnej úzkosti umieralo za nás v Getsemanskej záhrade, zmluj sa nad nami.

Cor Jesu Sacratissimum, pohanenú našou hanbou a strachom, zmluj sa nad nami, ktorí sme spokojní sami so sebou.

Nestačí krajiny i svoj život zasväcovať, treba to i naplniť...

KATARÍNA DŽUNKOVÁ

Myslím, že je veľmi užitočné, aby sme si tu spoločne povedali niečo, v takom vedeckom duchu, o fenoméne fašizmu. Celkom iste je to problém, ktorý je zaujímavý pre všetkých. Osobitne pre vás. Prišiel som na takúto myšlienku, pretože minulý rok sa v katolíckom denníku v Taliansku objavil silný útok na Slovensko, obviňujúci ho z toho, že Slovensko je fašistickou krajinou. Preto si myslím, že je veľmi žiaduce, aby sa tieto veci vyjasnili. Ide o termín, ktorého používanie je rôznorodejšie, ako by sme si vedeli predstaviť. Súčasne neraz nie je jasný zmysel, v ktorom sa používa. Niektoré z vás sa ma pýtali na informácie z môjho života a ja som v krátkosti povedal, že som sa narodil vo fašistickej rodine a značnú časť svojho života som prežil hľadajúc odpoveď na otázku:

Čo je to fašizmus?

Problém možno definovať týmto spôsobom. Jedinú jednoznačnú definíciu fašizmu som našiel len v komunisticko-propagandistickej propagande. To znamená, že čo je fašizmus, je jasné len v komunisticko-propagandistickej doktríne. V tridsiatych rokoch III. internacionála rozhodla, že pomenuje fašizmom všetko to, čo je akýmkoľvek spôsobom proti komunizmu. Evidentne tento príkaz dňa dosiahol mnohé úspechy. Týmto výrazom označovali mnohé režimy na celej Zemi. Od fašizmu talianskeho, ktorý dal meno tejto propagandistickej skutočnosti, až po posledný africký diktátorský režim. Propagandistický úspech pojmu nám vôbec nepomáha pochopiť tento fenomén. Medzi knihami, ktoré som prečítal v mladosti, bola aj propagandistická kniha od istého Rusa. Vyšla vo vydavateľstve Talianskej komunistickej strany a hovorilo sa v nej o téme fašizmu. Definícia fašizmu vyplývala z postupnosti dialektického materializmu. V tejto knihe ruskej propagandy sa fašizmus definoval ako najvyšší stupeň vývoja kapitalizmu. Uvedomte si, ako ťažko túto definíciu môže aplikovať africký diktátor. Diktátor v krajine, v ktorej neexistuje nielen kapitalizmus, ale ani nijaký priemysel.

Osud pojmu fašizmus je veľmi podobný osudu pojmu kapitalizmus. Aj vysvetliť pojem kapitalizmus je veľmi ťažké. Našiel som veľmi prefikánu definíciu istého nemeckého autora z prelomu storočí. Tento nemecký ekonóm píše: „Kapitalizmus je ekonomický život vidieť očami socialistu.“ Ekonomický život tak ako sa nám predstavuje, to znamená v každej krajine a na každom mieste iný, dokiaľ ešte neexistuje socializmus, sa nazýva kapitalizmom. Čiže je to definícia veľmi polemická a propagandistická, bez definovania obsahu. Keby ste dnes položili ľuďom z talianskeho politického života otázku: Čo je to fašizmus?, nedostali by ste primeranú vedeckú odpoveď. Dostali by ste len odpovede propagandistického charakteru. Predstavte si, že takýto je stav teraz, po 50 rokoch od konca fašizmu. Najväčší historik, ktorý sa v Taliansku zaoberal fašizmom, bol presvedčený antifašista a profesor na univerzite v Jeruzaleme. Renzo de Felice sa nedávno v jednom rozhovore vyjadril, že nacistický fašizmus nikdy neexistoval a je to len čistý výmysel propagandy.

Kto dal meno tejto propagandistickej skutočnosti? Ako viete meno tejto propagandistickej skutočnosti vychádza z talianskej politickej reality. V mesiacoch, ktoré bezprostredne predchádzali prvej svetovej vojne, prišlo v talianskom socialistickom hnutí k politickému rozdeleniu. Jedna časť talianskych socialistov bola za vojnu s Rakúskom, druhá časť za to, aby si Taliansko zachovalo neutralitu. Môžeme povedať, že talianske socialistické

hnutie sa rozdelilo na národných socialistov a na socialistov medzinárodných. Národných socialistov viedol starý socialistický vodca Benito Mussolini. Mussolini bol rodený socialista, nikdy neprestal byť socialistom a bol ním aj počas Talianskej socialistickej republiky, ktorá vznikla v severnej časti Talianska v roku 1943. Dôležité je, že socialistické hnutie v Taliansku sa pred začiatkom prvej svetovej vojny rozdelilo na dva prúdy. Na konci prvej svetovej vojny v Taliansku, ako aj v iných európskych krajinách, ako napríklad Nemecko, vznikajú socialistické vzbury, podnecované medzinárodnými socialistami a komunistami. V tomto období pretrvávajú spory medzi dvoma socialistickými prúdmi. Zo strachu, že sa môže stať to, čo sa stalo v Rusku, spojili sa liberáli a katolíci s národnými socialistami Mussoliniho, aby boli proti komunistom.

PROF. GIOVANNI CANTONI

Pojem fašizmu

Nešlo tu o spojenie na ideologickom základe, ale o spojenie praktické, ktoré malo zabrániť víťazstvu komunizmu. Mussolini napísal, že skutok predbehol idey. Táto veta je kľúčom k pochopeniu fašizmu. Je to výraz, ktorý nám umožňuje zostrojiť takýto model: Vždy, keď v nejakom národe hrozí nebezpečenstvo komunizmu, všetci tí, ktorí nie sú komunisti, sa zjednotia, aby čelili tomuto nebezpečenstvu. Nezjednotia sa preto, že by rovnako rozmýšľali, ale preto, že majú spoločného nepriateľa. Pretože to je nepriateľ, pred ktorým majú všetci rovnaký strach. Tento typ politického fenoménu nevzniká na základe jednej ideológie, ale preto, aby bol reakciou na historickú nevyhnutnosť. Zoči-voči možnosti víťazstva komunizmu, vzniká v istej sociálnej skupine istá reakcia. Táto reakcia bude o to homogénnejšia, o čo bude homogénnejšia daná sociálna skupina. Táto definícia je kľúčová pre pochopenie fašizmu. Fenomén fašizmu je pojem bez obsahu, fenomén formálny. Určite aj v slovenčine existuje fráza „v jednote je sila“. Je to fráza, ktorá nemá obsah. Neopisuje dôvod, prečo treba mať silu, prečo by mal každý mať silu, len technicky hovorí, že keď sa viaceré osoby spoja, majú väčšiu silu. Čiže povedať po taliansky jednota a fašizmus znamená to isté. Fare il fascio znamená zväzovať. Technicky výraz fašizmus pochádza z toho, že rímsky konzul mávali zväzok prútov na bičovanie, ktorý sa nazýval fascio. Fašizmus vyjadruje to, že zviazaním prútov získame viac sily. Ale vôbec neheovorí o tom, aké by to mali byť sily. Prítomnosť fašizmu a spájania ukazuje len na to, že je tu isté spoločenské nebezpečenstvo.

Pojem fašizmu nemá obsah. Pozrime sa na problém obsahu. Skúsme začať odpoveďou na otázku: Je fašizmus dobrý, alebo zlý? Spravme porovnanie s komunizmom. Položme si otázku: Je komunizmus dobrý, alebo zlý? Aj keby boli všetci komunisti dobrí, komunizmus je vec zlá. Ako odpovedať na otázku o fašizme? Povedal som, že fašizmus je spojenie síl. Uvediem jednu veľmi kultúrnu definíciu povedanú po domácky: „Fašizmus je karbonátka.“ Karbonátky sú dobré alebo zlé podľa materiálu, z ktorého sú urobené. Keď je materiál dobrý, aj

karbonátka je dobrá. Keď je materiál zlý, aj karbonátka je zlá. Toto je jediný možný spôsob ako posudzovať fašizmus. Pretože fašizmus neexistuje. Je to číry výmysel komunistickej propagandy. Majme homogénny sociálny subjekt, v ktorom ľudia myslia rovnakým spôsobom. Keď tieto osoby reagujú na komunistické nebezpečenstvo, vytvoria dobré spojenectvo. Materiál bol dobrý, karbonátka bola dobrá. Ale keď by bol materiál zlý, aj karbonátka by bola zlá.

Môžeme povedať, že čím menej komponentov má fašizmus, tým skôr bude dobrý. Uvediem príklad, pretože iba na príklade si to môžeme ozrejmiť. V minulom storočí neexistovali (v Taliansku, pozn. ed.) katolícke politické strany. Od roku 1870 do roku 1903 Svätá stolica zakazovala katolíkom zúčastňovať sa na politickom živote. Bola to odpoveď katolíckeho sveta na

rodnú skutočnosť. Iste viete, že keď sa hovorí o slovenskom nezávislom štáte, ktorého prezidentom bol msgr. Tiso, hovorí sa o fašistickom štáte. Toto treba preskúmať s veľkou pozornosťou. Fašizmom môžeme nazývať len spojenie rozličných síl. Ale ak tu ide o homogénnu spoločnosť, nemožno hovoriť o fenoméne fašizmu. Ak by sme podrobili tejto analýze ďalšie prípady po prvej svetovej vojne, potvrdili by sa moje slová. Ako viete, v troch pobaltských krajinách - Estónsku, Lotyšsku a Litve - sa dostali po prvej svetovej vojne k moci tzv. fašistické režimy. V tomto prípade je takéto označenie úplne pomýlené. Ide o režimy diktátorské, ale nie fašistické.

Aký je v tom rozdiel? Diktátorským režimom v klasickej politike označujeme režim, ktorý dočasne pozastaví občianske práva, čeliac národným problémom a ťažkostiam. Nie

preto, že by nechcel tieto práva a slobody, ale preto, že tieto práva treba dočasne obetovať pre vážnejší dôvod. Uvediem príklad. Ak si pri nejakej činnosti zlomíme nohu, ideme do nemocnice a dajú nám nohu do sadry. Ak nám lekár povie, že je nevyhnutné istý čas chodiť so zasadovanou nohou, je to diktatúra. Ak nám však lekár povie, že takto je to ideálne, to je totalita. Diktatúru charakterizuje dočasnosť. Po istý čas nemožno realizovať svoje práva, treba realizovať dôležitejšie veci. Keď ich vyriešime, uvedieme všetko do pôvodného stavu.

Rozdiel medzi diktatúrou a totalitným štátom je v tom, že diktatúra je výslovné dočasné, kým totalita má tendenciu k trvalosti. V rokoch, ktoré nasledovali po prvej svetovej vojne, mnohé národy potrebovali byť taktovo zasadované. Nedá sa povedať, že by to bol nejaký prúd fašizmov, ale bola to nevyhnutnosť istého historického obdobia. Po vojne bolo veľa ľudí, ktorí sa vracali z frontu a mali zlomené nohy. A teda bolo treba veľa sadry. Ale nemožno povedať, že práve vtedy vymysleli sadrovanie. Nie je to novinka, ale vzniknutá potreba, pretože vojna mala za následok množstvo zlomených nôh.

Fašizmus je teda režim bez obsahu. Obsah však môžeme vyjadriť negatívnym spôsobom: Fašizmus je zaiste anti-komunistický a praktizuje diktatúru - dočasné pozastavenie určitých práv. Čítal som niektoré veci o msgr. Tisovi. Je evidentné, že musel žiadať isté obety od občanov štátu, ktoré však v nijakom prípade nemali byť trvalé. Podobne môžeme porovnať štát Olivera Salazara (Portugalsko) s Treťou ríšou. Nehovoríme teraz o Tretej ríši. Poviem len jedno portugalské príslovie: „Boh stvoril človeka, Portugalec stvoril mualata.“ Čiže nemožno dať na jednu úroveň rasisťickú Treťiu ríšu a fašistické Portugalsko, ktoré je absolútne rasovo znášateľné. Keby sme sa spýtali nejakého antifašistu, ktorá je principiálna charakteristika národného socializmu, odpovie - rasisťizmus. A čo je národný socializmus? Odpovie - fašizmus. Režim, ktorý bol v Portugalsku, bol fašistický? Odpovie - áno. A kde tam bol rasisťizmus? To nie je zanedbateľný argument! Nemožno hovoriť o národnom socializme a nehovoriť súčasne o rasisťizme. Keď charakterizujeme Portugalsko ako fašistický štát, hľadáme túto charakteristiku. Kde je ra-

sizmus? Hľadáme ho v Španielsku, v Taliansku - je neprítomný. Hľadáme ho v Rakúsku, na Slovensku, vo Finsku, v Litve, Lotyšsku, Estónsku, Poľsku - všade je úplne neprítomný. A toto všetko sú štáty označené za fašistické.

Tak teda čo je fašizmus? Je to formálny politický fenomén bez ideologického obsahu. Každý konkrétny režim si chce dať nejaké ideologické zafarbenie. To je nevyhnutná úvaha v tom zmysle, že keď sa nás niekto pýta, prečo sme urobili to či ono, hľadáme vysvetlenie. Mnohé veci sme urobili bez toho, že by sme mysleli na to, že ich bude treba vysvetľovať. Opakujem Mussoliniho vetu: Pri fašizme skutok predchádza doktrínu. Reakcia zoči-voči nejakému nebezpečenstvu sa nedá nazvať doktrínou, ale je len istým postojom. To musíme mať ustavične na pamäti.

Fašizmus je politický výraz vlastný moderným štátom. Vysvetlenie: Ak je nejaký národ homogénny v zmysle kultúrnym, nemôže vytvoriť fašizmus. Môže však, ba priam musí, tvoriť reakcie. Fašizmus je výsledok reakcie v istom ľude, ktorý je homogénny z kultúrneho hľadiska. Iba na základe tohto úsudku môžeme posudzovať jednotlivé fašizmy. Zdá sa, že sledujete taliansku politiku. Môžem vám povedať, že politické fenomény, ktoré sa predstavujú pod pojmom Pólo de la libertad, súčasná koalícia Alianza nazionale, Forza Italia, Liga lombarda (v roku 1995, pozn. ed.), tento Pólo de la libertad je fašizmus. Nemá nič spoločné s Mussolinim, nemá nič spoločné s bývalým fašistickým štátom. Je spojením všetkých Talianov, ktorí sa spojili zoči-voči možnosti možnosti, že by Talianska komunistická strana, ktorá disponuje všetkými druhmi moci tak, ako som to už ukázal, zobrala do rúk aj moc výkonnú. Čo majú spoločné? Veľmi málo. Strach pred víťazstvom komunistov. Sú lepší ako boli fašisti v roku 1920? Nie. Nehovorím to preto, že by mi bol Mussolini sympatickejší ako Berlusconi, veď socialisti sú mi vo všeobecnosti nesympatickí vrátane Mussoliniho. Ale Taliani v roku 1920 boli lepší ako v roku 1990. Teda karbonátka z roku 1920 bola lepšia. Morálny stav Talianov bol rozhodne lepší. V roku 1920 v Taliansku neexistoval rozvod, potrat, nehooriac o pornografii. V roku 1990 máme rozvody, potraty, pornografiu a eutanázia prichádza. Taliani v rokoch deväťdesiatych sú v horšom stave. Neznamená to však, že ich necháme zožrať komunistom.

Aby sme sa v tomto množstve pojmov zorientovali, predostriem základný princíp. Je to tento: Možno definovať liberálny režim. Takisto možno definovať komunistický režim. Nemožno definovať fašistický režim. Možno definovať isté profily, isté vedľajšie skutočnosti, nemožno však definovať obsah, pretože je vždy iný. Opakujem to, čo som hovoril na začiatku. Hovoríme v percentách. Komunistický režim v Rusku bol z 80 percent komunistický a z 20 percent ruský. Komunistický režim v Nemecku bol takisto z 80 percent komunistický a z 20 percent nemecký. A tak ďalej. Fašistický režim v Nemecku bol z 20 percent diktátorský a z 80 percent nemecký. A tak ďalej. Tento pomer je úplne opačný. V prípade komunizmu prevažuje komunistická štruktúra a v druhom prípade prevažuje historické pozadie. Na začiatku som povedal, že som sa narodil vo fašistickej rodine, v talianskej fašistickej rodine. Trvalo mi dlhé roky, kým som pochopil, že moji starí rodičia boli dobrí preto, že boli dobrí Taliani a nie preto, že boli fašisti.

Prednáška bola prednesená v Bratislave roku 1994 pre Úniu slovenskej mládeže v rámci seminára Poslanie sociálneho učenia Cirkvi pri budovaní štátu a publikovaná v Kultúre 3/2012.

XX.

V súčasnosti celý svet smúti s arménskym národom spomínajúc na krvavú obeť, ktorú priniesli Arméni v dávnom roku 1915.

Pripomeňme si, že v októbri 1914 sa Osmanská ríša pridala k bloku Centrálnych mocností a vyhlásila vojnu Rusku útočiac na ruské Zakaukazsko a ruské lode v úžinách Bospor a Dardanely. Osmanská ríša nemala dôvod útočiť na Rusko. Ako je známe, Rusko riešilo v tej dobe všetky svoje medzinárodné sporné otázky miernou cestou a Mikuláša II. ešte na začiatku vlády inicioval medzinárodnú konferenciu o odzbrojení v Haagu. Rusko v ničom neobmedzovalo Osmanskú ríšu a usilovalo sa o dobré vzťahy s ňou. Ešte keď v roku 1912 vypukla vojna na Balkáne, Rusko sa snažilo nezasať. Predsa však roku 1913 národne revoluční Mladoturci uskutočnili štátny prevrat, ktorý priviedol k vláde zaťa bývalého sultána Envera Pašu, ktorý pred piatimi rokmi zohral vážnu úlohu pri zvrhnutí svojho testša, sultána Abdul-Hamida) a jeho spolupracovníkov Džemala Pašu a Talaat Pašu, známych slobodomurárov zo Solúna, ktorý pripravili Turecko na útočnú vojnu. Enver Paša bol fakticky na čele prevratu, stal sa ministrom vojny Osmanskej ríše a usiloval sa o spoluprácu s Nemeckom.

Rusko donútené bojovať na viacerých frontoch úspešne viedlo vojenské ťaženia v Zakaukazsku a na začiatku roku 1915 porazilo vojská Envera Pašu v bitke pri Sarikamiši. Vedenie Mladoturkov sa snažilo vojenské neúspechy Turecka ospravedlniť zvažovaním viny na kresťanov, predovšetkým na Arménov. Začali sa strašné krvavé jatky. Vláda prikázala vyhladiť všetkých Arménov. Najprv boli odzbrojení a zabití Arméni vo vojenskej službe, následne prišli k vyhladzovaniu mierneho obyvateľstva, vrátane žien, detí a starcov. Genocída sa okrem Arménov týkala i Grékov a Asýrčanov. Najviac trpeli Arméni na severovýchode Osmanskej ríše nachádzajúci sa v blízkosti frontu. Mnoho Arménov našlo záchranu v Rusku alebo Perzii, no aj následkom krvavých udalostí zomrelo roku 1915 aspoň milión Arménov (podľa niektorých zdrojov 1,5 milióna), aspoň 350 000 pontských Grékov a stovky tisíc kresťanských Asýrčanov. To je strašný „priebežný výsledok“ niekoľkých rokov vlády Envera Pašu.

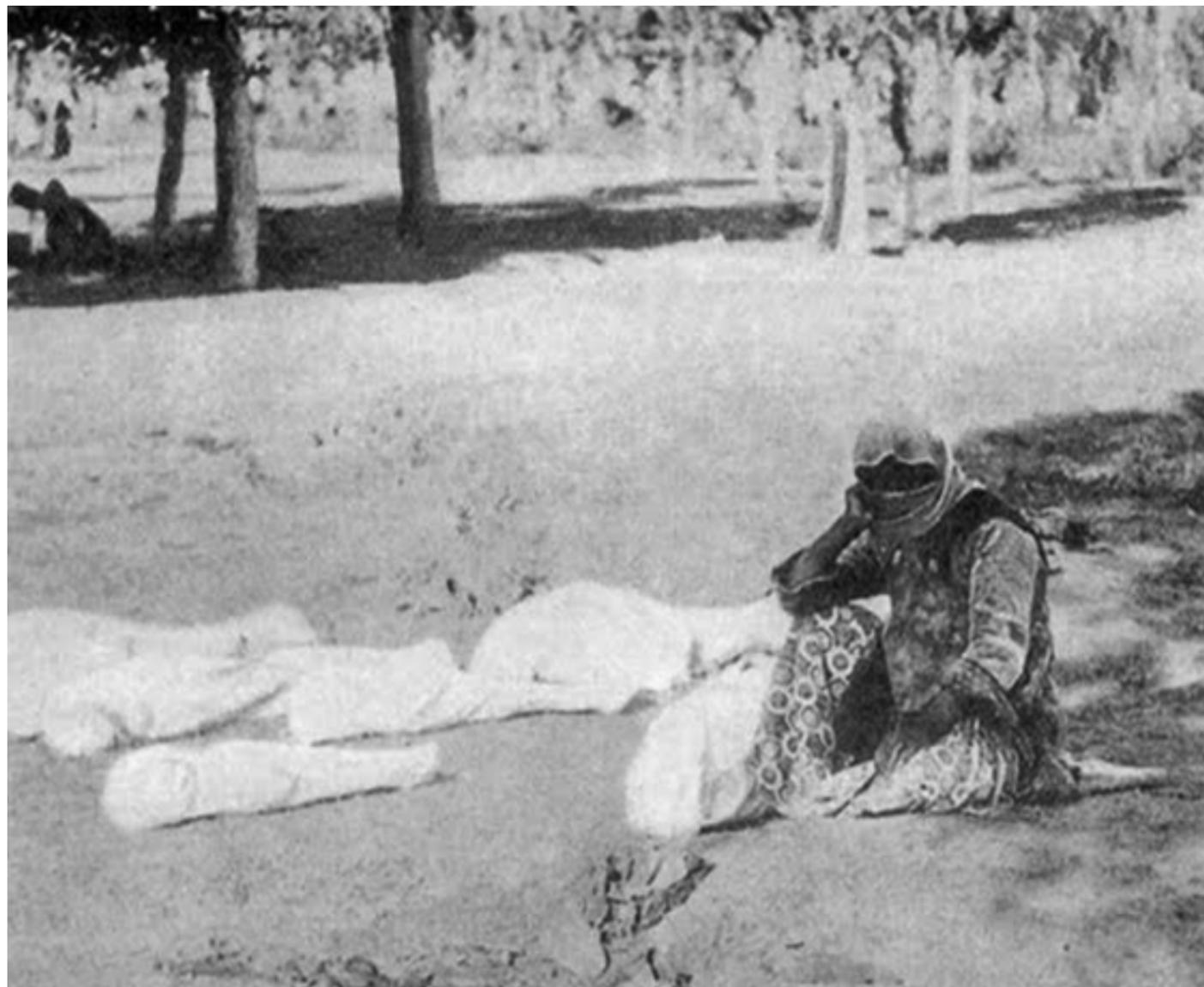
Rusko, ale aj ostatné štáty Dohody rázne odsúdili genocídu kresťanov, ktorej sa Mladoturci dopustili nielen pre ospravedlnenie vojenských neúspechov. Cieľom Envera Pašu, ideológa panturkizmu, bolo obnovenie etnicky čistého „Turánskeho impéria“, turkického štátu, do ktorého by patril Kaukaz, Krym, Povolžie, časť Iránu a Strednej Ázie. Založenie panturkického štátu na krvi kresťanských mučeníkov nemalo za hranicami Osmanskej ríše mnoho podporovateľov. Spomedzi nich treba spomenúť boľševikov na čele s Leninom, ktorý často hlásal, že akákoľvek porážka Ruska vo svetovej vojne bude v prospech revolúcie. Nepriamo tým podporoval krvavé zločiny Mladoturkov.

Avšak vzťahy medzi boľševikmi a tureckými nacionalistami boli ešte tesnejšie a hlbšie: Enver Paša i Džamil Paša boli prominentmi slobodomurárskych nemeckých tajných spoločenstiev, ku ktorým patrila i značná časť boľševikov nachádzajúcich sa v emigrácii. Ako je známe, i Lenin bol podporovaný týmito kruhmi, ktoré zabezpečili jeho návrat do Ruska v marci 1917. Jeden z priateľov a spolupovníkov Lenina, sociálny demokrat Alexander Parvus (vl. menom Izrael Lazarevič Gelfand), ktorý sa v rokoch 1905-1907 aktívne zapojil do ruskej revolúcie a spolu s L. Trockým viedol Petrohradský soviety, žil od roku 1910 v Istanbule a nadobudol tesné väzby s Mladoturkami a od roku 1913 sa stal poradcom mladotureckej vlády, teda i Envera Pašu. Od roku 1915

MERAB SURGULADZE

Revolúcia – alebo?

Žena s mŕtvolami svojich piatich detí. Obete arménskej genocídy počas Prvej svetovej vojny-

Na snímke hore: Muž ukazuje lebku svojho syna, ktorý zahynul ako obeť arménskej genocídy

aktívne pripravoval na účet nemeckého generálneho štábu revolúciu v Rusku a aktívne financoval boľševikov na čele s Leninom. Málokto vie, že spolupráca Lenina s Enverom Pašom pokračovala aj potom čo Envera Pašu označili v Turecku za vojnového zločincina a v nemeckej ponorke ho tajne prepravili do Nemecka.

Roku 1919 po porážke tzv. nemeckej revolúcie nadväzuje s Enverom Pašom tesné vzťahy boľševik, člen lóži Karl Radek (priateľ a spolubojovník Parvusa), predstaviteľ boľševickej vlády v Nemecku. Lenin Envera Pašu podporoval, pozval ho do Ruska a ponúkol mu pomoc pri rozpútaní národných revolúcií na Východe pod zámienkou boja s anglickým imperializmom. Enver Paša jeho ponuku prijal, uzavrel tesné spojenectvo s boľševikmi, prešiel do Moskvy a po stretnutiach s Leninom, Bucharinom, Karachanom začína zakladať tzv. „Islaminternu“ (spoločenstvo jednoty revolúcie s islamom). Enver Paša, ktorý mal tesné kontakty s vyššími kruhmi v Nemecku, sa venoval udržiavaniu dobrých vzťahov nemeckej vlády, v ktorej bolo viacero slobodomurárov, s boľševickou vládou v Rusku. Podľa mienky mnohých samotný Enver Paša nebol ani pravoverným Turkom, ani pravoverným moslimom, ale všetky jeho činy boli určované slobodomurárskou ideológiou, vďaka ktorej získal takú podporu Lenina a ďalších boľševikov.

V rokoch 1920-1921 Enver Paša aktívne spolupracuje s boľševickou vládou v Zakaukazsku a Konferenciou utláčaných národov Východu v Baku, kde vystupoval za zjednotenie boľševizmu a islamu. Lenin mal v tom čase plány na ustanovenie tureckej sovietskej republiky. Napokon bol Enver Paša poslaný do Buchary ako predstaviteľ boľševickej vlády. Tam roku 1921 prešiel na stranu basmačestva a Bucharského chána, no fakticky jeho panturkické názory a politika viedli k vyprovokovaniu vojny bucharských s Ruskom, ktorá ukázala národom Uzbekistanu, Tadžikistanu a Turkménska nezmysel zakladania podobných štruktúr. Napokon to viedlo k pomerne rýchlej porážke bucharských a upevneniu vzťahov medzi Ruskom a Strednou Áziou.

História riadená Božím úmyslom nám jasne ukazuje, že teroristi, nepriatelia ľudského rodu, udržiavali medzi sebou spojenectvá. Ľudia, ktorí organizovali genocídu kresťanského arménskeho národa, boli spojencami tých, čo rovnakými metódami o niekoľko rokov neskôr spôsobili genocídu ruského národa a najmä kozáctva. Roku 1915 aj v rokoch 1918-1922 pri masovom boľševickom červenom terore boli potápané lode s kresťanmi, boli masovo vraždení nevinní rukojemníci a boli ničené staré kresťanské základy civilizácie - arménskej i ruskej. Genocída Arménov, ako i neskôr Rusov, bola založená nielen na nacionalistických, ale najmä na antikresťanských princípoch, o čom svedčí aj genocída Grékov a Asýrčanov prebiehajúca v tej istej dobe.

V neľahkom boji s medzinárodným terorizmom, ktorý práve zažívame, keď sa na Blízkom Východe dvíha opäť masový teror voči kresťanom rozpútaný ISIS, si musíme pripomínať ponaučenia plynúce z dejín a nedopustiť, aby sa rozšírila táto ideológia nenávidiaca ľudstvo, ktorá sa dopúšťa masového vraždenia.

XXI.

FENOMÉN RASPUTINA

Grigorij Rasputin sa objavil na dvore ruského cára roku 1905 po tom, ako sa rozšírili fantastické chýry o tomto tajomnom človeku, základom ktorých boli listy manželky veľkokniežaťa Nikolaja Nikolajeviča Anastázie a jej sestry Milice. Anastázia a Milica boli veľkokňažné Čiernej Hory. Obe sestry sa v ten čas nachádzali v kyjevskom kláštore. Z Kyjeva písali o čudesnom starcovi, ktorého chceli vziať so sebou do Petrohradu, pretože mal dar zvláštnej duševnej sily, proroctva a liečiteľstva. Dvorné dámy Výrubovová, kňažná Orbeliani a ďalší roz-

Cár Mikuláš II pri hre s rdoinou

právili cárskemu páru to, čo o Rasputinovi počuli. V tých časoch cár a cárovná prežívali ťažké dni. Sužoval ich revolučný stav krajiny, neistá budúcnosť i hemofília cároviča Alexeja, preto v Rasputinovi a jeho zázrakoch videli určitú nádej.

Treba doplniť, že v tom čase sa po Rusku potulovalo mnoho tzv. jurodivých, blažených, liečiteľov a ľudí blízkych k Bohu. Ani jedného z nich však cár neprijal na svojom dvore a nezahrnul ho toľkou pozornosťou ako Rasputin. Rasputin mal teda určite nadprirodzené schopnosti. Práve vďaka nim niekoľkokrát zachránil od smrti cároviča Alexeja. Nebudeme sa venovať svedectvám jeho súčasníkov, že dokázal liečiť veľké množstvo chorých, ktorých zbavil ich neuhov.

Rasputin prišiel do Petrohradu nie vlakom, ale pešo a bosky. Zastavil sa v monastierskej ubytovni ako hosť archimandritu Teofana. Odtiaľ prešiel do bytu manželky generála Lochtina na Nikolajevskej ulici v Petrohrade, ktorá ho naučila gramotnosti. Od nej sa Rasputin dostal na Jamskú ulicu k Sazonovovi, príbuznému ministra zahraničných vecí. Neskôr žil na Anglickej nabrežnej a napokon sa usadil na Gorochovej ulici 64, kde býval až do smrti.

V Cárskom Sele Rasputina netrpezlivo očakávali, no prijali ho zdržanlivo. Veľkokňažná Anastázia sa stretla s Rasputinom v

Petrohrade a priviedla ho k cárovnej. Zanechal v nej pozitívny dojem, pôsobil pokojne a dôstojne, rozprával o svojom živote a vyhýbal sa chválenkárstvu o svojej nadprirodzenej sile. Čoskoro o týchto schopnostiach rozprávali nielen na dvore, no i v celom Rusku. Po príchode Rasputina sa cárovičovi značne uľavilo. Rasputin cárovi tvrdil, že choroba následníka bude trvať len do jeho osemnásteho roku života. Jediný telefonický rozhovor s Grigorijom dokázal zahnať nespavosť či horúčku.

Rasputin bol obyčajným sibírskejmu mužikom, no akási tajomná sila ho primáala opustiť rodinu, viesť čudácky život a vykonať púť do Jeruzalema a následne sa dostať k rodine ruského cára.

Niektorí obviňovali Rasputina z úplatkárstva, zneužívania svojho postavenia na zisťné ciele, no Grigorij podľa slov svojho sekretára A. Simanoviča: „...nemal ani poňatia o finančnej stránke existencie a veľmi nerád sa zaoberal finančnými otázkami. Neraz v živote musel žobrať, prebývať bezplatne v kláštore alebo u zámožných roľníkov. Budúcnosť ho málo zaujímala. Bol ľahkomyselný a žil prítomným okamihom. Cársky dvor sa oňho staral v Petrohrade, no on zostal v hlavnom meste bezmocný a cudzí. Nehľadiac na svoju blízkosť k cárskej rodine bol osamotený.“

Rasputin považoval svoj stav za prejav

božského želanja chrániť cársku rodinu a samotné Rusko od satanských pokušení. Pomáhal každému, komu mohol. V jeho byte boli neustále rady návštevníkov. Hlboko sa im klaňal a premeriavajúc si dav vravieval: „Prišli ste ma všetci prosiť o pomoc. Pomôžem všetkým.“ Rasputin pomáhal vždy, keď to len bolo možné a rád pokoroval bohatých a moc majetných, ak tým mohol preukázať svoje sympatie biednym a roľníkom. Ak sa medzi prosebníkmi nachádzali generáli, hovoril im: „Drahí generáli, zvykli ste si byť prijímaní vždy ako prví. No tu sa nachádzajú bezprávný židia, a práve ich musím najprv prepustiť. Židia, príďte. Chceme pre vás urobiť všetko.“ Po židoch sa obracal k ďalším návštevníkom a až na samý koniec prijímal generálov. V čase návštev rád poznamenával: „Je mi drahý každý, kto ku mne prichádza. Ľudia si musia navzájom pomáhať.“

Treba poznamenať, že veľmi rázne vystupoval proti židovským pogromom a dokonca o ich konaní upozorňoval najmä židov v Kyjeve. Pravdepodobne odtiaľ pochádza jeho nenávisť ku kléru, ktorý bol často na čele podobných pogromov. Rasputin bol obhajcom mieru a myslel si, že Nebeské kráľovstvo prebýva v každom človeku, preto sú všetky vojny výsmechom Božej vôle, nerozumnosťou a pokusom obrátiť Boha proti sebe samému.

Grigorij Rasputin v nemocnici po atentáte

Všetky doterajšie návody duchovnej cesty umelcov, poznané z dávnej a súčasnej histórie, sú pre veriacich veľmi cenné, čo považujem za zásadné. Chcem zdôrazniť, že k tomu aby sme ocenili prínos a originalitu súčasného výtvarného umenia na Slovensku, musíme vo všetkých vrstvách našej spoločnosti prinajmenšom rešpektovať dávne ponímania kresťanskej kultúry u nás, ktoré až po dnešný deň nestratili nič na aktuálnosti. Toto je základný predpoklad. Natíska sa otázka, či je súčasné výtvarné umenie pripravené toto rešpektovať.

Vníma to takto súčasné Slovensko?

UMENIE, JEHO VNÍMANIE A POSTAVENIE NIELEN NA SLOVENSKU.

Pomenovať a hodnotiť tento stav je veľmi problematické. Problematické predovšetkým v tom, aby tvrdenia neboli príliš útočné, príliš osobné, príliš zaujaté, príliš jednostranné, aby sme neubližovali aj z nedostatku potrebných relevantných informácií. Pokúsím sa ukázať na tie, ktoré vnímam nateraz ako zásadné.

Problematické je charakterizovať umenie, ktoré sa pohybuje akoby vo vlastnom otvorenom priestore, ktoré neuznáva žiadne hranice, spochybňuje limity a bez okolov prechádza rôznorodým prostredím, sakrálné nevynímajúc, umenie ktoré mení úroveň, vyháňajúce sa okrajom, schopné ísť až do krajnosti adorácií civilizačných vymožeností, umenie rozmaznávané konjunkťúrou, umenie s fetišizovaním. Je záražujúce agresívne chápanie slobody v zmysle samolúbosti akéhokoľvek ega. Dôsledná koncentrácia iba na seba je in. Nosí sa to. Mnohí ľudia dnes v sebe živia predstavu, že okrem seba nie sú voči nikomu ničím zviazaní. Myslia si, že sú len nositeľmi práv, a často narážajú na veľké prekážky vo vyzrievaní v zodpovednosti za integrálny rozvoj seba i iných (Benedikt XVI., *Láska v pravde*). Nie je tu namieste kriesiť hodnoty sentimentálneho humanizmu, ale stále platí stará pravda, že nie všetko, čo je umenie, čo sa vydáva za umenie a o čom sa píše, že je to umenie, je skutočným umením... pred nedávnom sme mali možnosť počuť o tom, ako istý umec v Číne jedol mäso mŕtvych detí pod egidou eventu, intermediálnosti, konceptu... pod egidou originalnosti a modernosti. Pritom beriem do úvahy to, že časovú ekonomiku i rentabilitu skúmaní dopujú i nové médiá, ktoré si zákerne a niekedy nepozorovane uzurpujú poriadnu dávku potenciality. (R. Fila, 2003)

Ak je ľudské vedomie podstatou, s ktorou sa zaobchádza a narába v umeleckej činnosti, potom je zrejme, že existujú rôzne metódy na jeho ovládanie. „Súčasným výtvarným umenie sa už nezazýva výtvarným, ale vizuálnym. Slovo výtvarné (zo slova vytvárať, alebo aj tvoriť) sa radšej nahradilo slovom vizuálne, lebo často veru pozeráme, čo všetko vidíme v galériách, na výstavách a čo nezriedka s tvorbou nemá nič spoločné...“ toto som si svojho času (2014) prečítal na Portáli JeToTak, kde sa autor zaoberal krízou žánru. Je možné, že to celkom potvrdzuje to, kam mieri táto konferencia. Dnešné vizuálne umenie je naskutku také, aká je naša vizuálna realita, ktorú žijeme. Fenomén doby; je to

koncentrát toho, čo emocionálne dýchame. Umenie je napojené na umelý kyslík. Je to vskutku všetko na tých umelcoch, ktorí zahodili jednu z účinných zbraní umenia - krásu. A je celkom jedno, či je to ideál krásy alebo napríklad Sládkovičova „špatnokrásnosť!“ Mnohí takéto umenie, aj keď si to myslia, neovplyvňujú ani neformujú. V podstate ich to iba vlečie. Umenie postupne prestalo mať svoje pôvodné

JAROSLAV UHEL

Je kresťanské výtvarné umenie problémom súčasnej spoločnosti?

miesto v spoločnosti. Veľmi okato, rýchlo a agresívne ho nahradil show biznis. Tento „fenomén“, ktorý sa ani netají tým, že sa tvári ako umenie, správa sa ako umenie a privlastňuje si jeho výsostné znaky s jemu vlastnou falošnosťou a prázdnotou podstrkuje verejnosti cudzie hodnoty, ktoré vydáva za vlastné, navyše podstatne sprznené, hodnoty umenia, ktoré si toto stáročiami vtedy dobylo, nehanebne devaluje v nebyvalej miere a s aroganciou jemu vlastnou. Veď show nie je umenie a biznis už vôbec nie je umením. To vieme všetci. Napriek zničujúcim evidentnostiam tohto fenoménu je spoločnosť spokojná. Dennodenne v napätom očakávaní s namodravými svetelnými odleskami v tvárach sa necháva unášať show biznisom. A gýč? Niekedy sme sa učili, že gýč je to čo sa tvári tým čím nie je. Gýč predstiera. V materiálovom umení napríklad polystyrénová socha, že je mramorová, tvári sa ako mramor a pod.. A tak teda v duchu vyššie uvedeného: ak je pornoherečka, herečka, tak...

Umenie? Výberte si!

Musíme si všetci uvedomiť, že médiá sú dnes previazané a ich efekt je multiplikovaný v produkcii všetkých typov médií. To, čo si intelektuáli, vzdelaná inteligencia, či jednoducho povedané slušná časť spoločnosti nepraje, je momentálne okolo nás porozhadzované priehrášim: vo vysielaní reality show, v printových médiách, v rozhlasových reláciách, na internete ale aj v ďalších formách. Do podvedomia spoločnosti sa pretlačila lacná kultúra a žánre nízkej umeleckej hodnoty so spoločným menovateľom - zarobiť. Za každú cenu! Je nesporné, že ešte stále existujú tvorivé tendencie jednotlivcov aj skupín so silným obsahovým nábojom, ale nevidno ich príliš, pretože sú málo prierazné, nemajú podporu alebo sa im absolútne nedostáva priestor, a keď - tak možno sporadicky. Potom sa stáva akosi prirodzeným, že lacná kultúra je často prezentovaná ako správne umenie. Určitý druh lacnej kultúry totiž ľudí odrádza od čítania kvalitnej literatúry, či sledovania hodnotných filmov. Pretože, keď ľudia považujú neestetické veci za estetické, keď prevláda všednosť a banálnosť, keď arogancia je viacej ako úcta, keď bezvzťahovosť víťazí nad po-

spolitostou, keď hravosť, vtip, tvorivosť a vzťah k humoru nahrádza se-xizmus, pasívna zábava pri počítačoch a video kaviarňach s pornografiou a akčnými filmami - ľudské hodnoty sú preč. Alebo je to inak?

Ale v skutočnosti je to ešte horšie. Ľudská nemorálnosť, s ktorou máme tak často dočinenia aj v umení, sa odráža nielen vo vzťahu k Bohu a k človeku, ale aj v agresivnosti človeka voči prírode, voči spo-

tvorby v podstate ako pojem na Slovensku takmer neexistujú. Sú síce niektoré ojedinelé pokusy, ktoré však môžeme pokojne označiť za sporadické, či účelové. Výstavy kolektívne (Ecce Homo), niekoľko autorských výstav... Spomeňme si napríklad na Rok kresťanskej kultúry (2010), ktorý máme za sebou. Toto všetko sa iba potvrdilo. Skončil, pri všetkej úcte, ako dobrá čiarka našej spoločnosti v kolónke má dať - dal,

a tým sa všetko dostalo do pôvodných korýt. Nepochybným faktom je to, že je potrebné urobiť omnoho viac a konkrétneho, aby v reálnych kontextoch celkového obrazu napokon nezostalo iba pri zbožnom želaní sústrediť pozornosť na kresťanské výtvarné umenie viac ako doteraz.

Vo všeobecnosti sa dá povedať, že v spoločnosti na Slovensku prevládajú predstavy o súčasnej kresťanskej výtvarnej tvorbe, ktoré hraničia s detinskosťou mylných obrazov a predstáv, ktoré mnohí ľudia majú. Rešpektovanie, precitovanie, vnímanie a aplikovanie kultúry evanjelia, ktorou sme povolaní stvárať svoj každodenný život je kultúrou pravdy a lásky. V tomto svetle sa javí úsilie zobrazovania svätosti tým „polopatistickým“ spôsobom, čo žiaľ vidávame u mnohých tvorcov, ako mierne povedané sebecký akt hraničiaci s podceňovaním prijímateľov umenia. Pretože nikto z nás nemá ani najmenšie právo koketovať s tým, že môže zostať mimo procesov usilujúcich o kultúru života v dnešnom svete. Všetci sme povolaní žiť, utvárať a šíriť kultúru evanjelia. Lásku sa ešte nikomu nepodarilo naprogramovať, musí sa zrodiť sama čiže bez nátlaku. Ale predsa len najlepšie to vystihujú slová kresťanského učiteľa Petra Deunova (1965), ktorý hovorí: „...žiadne negatívne sily sa nemôžu dotknúť človeka, ktorý miluje! Nemajú sa v ňom čím živiť, pretože nie sú v súlade s jeho esenciou. Keď máme v sebe lásku, vtedy celý svet pre nás pracuje; keď ju nemáme, usilujeme sa len my sami, preto tá snaha potom nie je účinná.“ O to viacej, ak sa akýmkoľvek spôsobom stotožňujeme s kresťanským umením. Okolo nás sú nám neustále podsúvané plody, ako úspešné a zaručene fungujúce, nadmerného vkladania schopností a nádeje vo vlastné sily človeka a neuznanie všetkého, čo oddávna vnímame ako Dar. Orientovanie sa na svoju ľudskú múdrosť, spoliehanie sa viac na seba ako na Pána, sebestačnosť a povýšenosť nás ničí v skutku dokonale. Čo na tom, že je to príznak nedostatku afektívnej slobody? Toto je dostatočný dôvod na to, aby sa spoločnosť ale aj cirkvi (nie však diferencovane) spoločne s umelcami pričimili o to, aby umelci cítili, že

majú pochopenie pre ich činnosť a aby sa im uľahčilo styky s kresťanskou spoločnosťou (bez rozdielov) v náležitej slobode. Je možné, že sa niektorým bude zdať prisilným tvrdením, že zažívame krízu viery, v celom rozsahu sa ukazuje vrtkavosť a nestálosť dostatočnej motivácie. Dokážeme si odpovedať na otázku, koho dostatočnej motivácie? My, ospravedlňujem sa za túto spupnosť, ktorí sa snažíme viesť duchovný život a transformovať ho do výtvarnej tvorby, sa postupne dostávame do fázy, ak už v nej aj nie sme, v ktorej úzkostlivo hľadáme do budúcnosti.

Umenie z formálnej stránky môže byť iba jedno a nemôže byť dobovo ani lokálne vymedzené, čo je známa vec. Sakrálné umenie má svoju obsahovú stránku definovanú, čo samo o sebe je neuveriteľne silná a zaväzujúca výzva. Aby sa umelecká tvorba mohla naplno rozvinúť, potrebuje slobodné prostredie. Slobodu ducha aj tvorivých postupov. Sloboda v javoch je sebaurčenie na veci zjavené v názore. Umelecké dielo v svojej hodnote musí sa zdať akoby oslobodené od príslušných pravidiel, ktoré umelec pri jeho tvorbe rešpektoval. Hoci jednotlivé diela nevznikli súčasne v jednom čase a historickom prostredí, badať medzi nimi výraznú vnútornú a organickú príbuznosť. Táto príbuznosť má primárny charakter a tvorí pevnú spojnicu medzi rýdzou profesionálnou tvorbou a jej najrustikálnejšími odvodeninami až po ľudový prejav so všetkými príznačnými znakmi. Umelci často prekračovali principiálne ikonografické rámce v záujme nadčasových, všeludských námetov, a to v snahe vsunúť do svojho diela vlastnú osobnú výpoveď. V dejinách výtvarného umenia sa často stáva, že je pomerne ťažko jednoznačne určiť hranicu sakrálného umenia. Nie každé umelecké dielo s náboženským námetom nesie v sebe aj kresťanský, náboženský obsah. Máme mnoho prípadov, keď umelecké dielo jednoznačne predurčené na nehnúci úspech a slávu, sprevádzané adoráciami - odvíjal nemilosrdný čas a naopak. Diferencia je žiaduca... Zvlášť v súčasnej dobe, keď je umenie na začiatku tretieho tisícročia na jednej strane hlbavé a filozofujúce, umenie výsostne subjektívne a na druhej strane viac ako benevolentné v každom smere. A často k sebe samému. Umenie svojim ľudským obsahom vchádza do zorného poľa vnímanosti a to až za prah citlivosti, aj vtedy keď nie je nám úplne známy predmet, bezprostredný námet, či faktografia znázornovaného obsahu. Možno aj preto cirkev aj samotní výtvarní umelci už po stáročia venovali svoju pozornosť nielen architektúre a stavebným objektom, ktoré boli napríklad v úzkom vzťahu s liturgiou, s liturgickými predmetmi, ale aj voľnej umeleckej tvorbe naplnenej výsostne kresťanským duchovným nábojom. A to rovnako v maľbe, kresbe, sochárstve, grafike, či rovnako tak v iných umeleckých disciplínach a žánroch. Napokon obsah, filozofia, kresťanské myšlienky, učenie a poslanstvo kresťanstva je v umení, nevynímajúc z toho výtvarné umenie, živé už bezmála celkom viac ako dve tisícroky rokov.

(Pokračovanie na 10. strane)

Keď v roku 1996 akademický maliar Mikuláš Klimčák napísal - Mám mnoho myšlienok a nápadov. Mám mnoho škíc, ktoré čakajú na realizáciu, - málokto predvídal, že na ich uskutočnenie bude nasledujúcich dvadsať rokov primálo. Mám túžbu vytvoriť monumentálne súsošie sv. Cyrila a sv. Metoda - pokračoval v ambiciózných plánoch. Ale nie všetky sa mu podarilo zrealizovať. V ranných hodinách 2. marca 2016 po dlhšej a ťažšej chorobe došlo srdce majstra Mikuláša. Osirela paleta v jeho ateliéri na Šancovej ulici. Majster odišiel k svojim milovaným postavám z úsvitu našich dejín. Predstúpil pred tvár Najvyššieho, aby vydal počet talentov, ktoré mu boli zverené. A ten počet je chvályhodný, lebo roky jeho života Pán požehnal a priniesli bohatú žatvu. Je to azda preto, že vo svojej tvorbe hľadal podstatu ľudského života a jeho vzťah k Bohu. Výsledok jeho analýzy je posolstvo platné nielen pre súčasnosť ale aj budúcnosť.

Svoje životné krédo formuloval takto:
*„Byť umelcom znamená viacej vedieť, viacej rozumieť a viacej pracovať.
 Byť umelcom znamená lepšie milovať, viacej dávať a pravdivo tvoriť.
 Tvoríť je blaho a blaho je radosť.
 Šťastným byť je umenie.
 Byť umelcom je veľké šťastie.
 Chceme sa s každým podeliť o slasť ticha, o radosť z poznania a o tvorivú nepokoj, ktorý prežívam pri tvorbe.“*

V Humennom na Lipovej ulici, v susedstve druzetovského kaštieľa sa uprostred novembra roku 1921 manželom Rudolfovi a Márii Klimčákovcom narodil syn Mikuláš. Jeho otec bol stolár a umelecký rezbár. Toto remeslo sa u Klimčákovcov dedilo: aj jeho otec Ján (Mikulášov dedo) bol odborníkom od dreva, jeho služby využívalo aj panstvo v neďalekom kaštieli. Pochádzal z mnohohodnej rodiny - mal päť bratov a päť sestier. Všetci bratia boli stolári, František bol navyše talentovaný maliar. Lipová ulica, jedna z najstarších ulíc v Humennom, je úzko spätá s rodom Klimčákovcov. Dodnes na nej ešte stojí päť domov, ktoré v 20. a 30. rokoch minulého storočia postavili. Sú to súpisné čísla 14, 16, 20 a 17; rodný dom Mikuláša je v úzadí za domom č. 23.

Rudolf Klimčák mal stolársku dielňu práve na Lipovej ulici. Mikuláš sa v nej od malička motal. Vyrástol s vôňou dreva a fermeže. Zdedil po otcovi manuálnu zručnosť aj výtvarný talent.

Po základnej škole najprv absolvoval dvojročnú obchodnú školu, potom trojročnú nábytkársku priemyslovku v Humennom. Tu pôsobil ako učiteľ kreslenia akademický maliar Jozef Chovan. Ten postrehol Mikulášove výtvarné nadanie, začal sa mu venovať a pripravoval ho na vysokú školu. Po maturite, v rokoch 1943 až 1945, navštevoval výtvarné oddelenie Slovenskej vysokej školy technickej. Tu boli jeho učiteľmi Max Schurmann a Ján Mudroch. Ďalšie tri roky študoval na Vysokej škole umeleckého priemyslu v Prahe na oddelení grafiky a monumentálnej maľby u profesorov Františka Tichého a Jozefa Nováka. V Prahe promoval v roku 1948. Po ukončení štúdia, ako jeden z prvých akademicky vzdelaných výtvarníkov na východnom Slovensku, sa vrátil do Humenného. Roku 1950 sa presťahoval do Bratislavy, kde žil až do svojej smrti.

Základy kresťanskej výchovy dostal Mikuláš práve v rodine. Klimčákovci boli hlboko založení veriaci - gréckokatolíci. Ani pobyt vo voľnomyšlienkárскеj Prahe na Mikulášovej viere nič nezmenil. Na Kalvárii pri gréckokatolíckej cirkvi (mimochodom tiež na Lipovej ulici) je mramorová tabuľa s Humenčanmi, ktorí sa v r. 1941 zaslúžili o jej postavenie. Rudolf Klimčák je medzi nimi. Keď sa na pôvodne papierové obrazy krížovej cesty podpísal zub času, Mikuláš v roku 1975 zadarmo namaloval na medený plech nové, ktoré sú tam po renovácii doposiaľ. Humenský chrám je vôbec akoby Klimčákovou galériou. V roku 1997 sa prístavba bočných veží a sakristie urobila podľa jeho projektu.

Mikuláš Klimčák odišiel do večnosti

Vnútro r. 1997 a 2001 vyzdobil nástennými maľbami. Mal pripravený aj projekt nového ikonostasu (pôvodný urobil práve jeho otec v r. 1904), ale ten sa nezrealizoval. Aj bratislavská Katedrála Povýšenia sv. Kríža pri Ondrejskom cintoríne dýcha Klimčákovou atmosférou. Na stenách sú vzácne gobelíny s cyrilometodskou tematikou.

Jeho tvorbu už od začiatku charakterizovala kresťanská náboženská orientácia. Sám o tom hovorí: „Výtvarník - ikonograf však musí byť v prvom rade predovšetkým veriacim a žiť podľa toho, čo tvorí. Hlásil som sa aj hlásim sa ku kresťanstvu. Je to moje osobné presvedčenie. Preto som nikdy nepatril k výtvarníkom, ktorí boli uprednostňovaní, či už výtvarnými objednávkami a oceneniami.“

Tomuto krédu zostal verný po celý svoj život. Jeho tvorba má mnoho podôb. Okrem ikonografie, komornej maľby a grafiky či návrhov známok zahŕňa aj monumentálno-dekoratívne nástenné a tabuľové maľby, mozaiky, intarzie, sgrafitá, štukolustrá, gobelíny, vitráže, art protisy, aj sochárske plastiky. Môžeme sa s nimi stretnúť na verejných miestach po celom Slovensku: v Bratislave (Hrad, NS SR, YMCA, zaradenie MK SR na Bielej ul., hotel Dukla a i.), Komárne (lekárňu), Piešťanoch (sanatórium), Kremnici (poliklinika), Revúca (nemocnica), Terchovej (obecný dom), Košice (fakultná nemocnica, Ústavný súd a i.), Humenné (Dom kultúry, hotel Karpatia, lekáreň a i.) a veľa ďalších.

Jeho práce ozdobujú mnoho rímskokatolíckych chrámov: vitráže v Slovenskom Grobe, olejomaľba sv. Cyrila a Metoda na bratislavskej Kalvárii, ikona sv. Gorazda v Kútoch, olejomaľba sv. Cyrila a Metoda v Nových Zámkoch, nástenné maľby v Kátlovciach, freska sv. Michala v Sklabinej, vitráže chrámu v Hruštine, vitráž sv. Cyrila a Metoda v Hubovej, vitráž vo svätyni dreveného kostolíka v Dolnom Smokovci, maľba a oltár kaplnky v Spišskej Kapitule, monumentálne vitráže Svätej Rodiny a sv. Mikuláša katedrály v Prešove a na iných posvätných miestach.

Jeho celoživotné dielo je svojím programovým zacielením na cyrilometodský odkaz a na historickú tematiku na Slovensku ojedinelé. Vychádza na našej výtvarnej scéne ako mohutný, avšak osamelý dub. Jozef Tóth, jeho generálny a duchovný súputník, o ňom napísal: „Pochoduje medzi množstvom výtvarníkov ako samotár, ako zabudnutý žiak svätého Metoda. Vo svojich dielach dešifruje tajomstvo ako vyvolať do života výtvarným prejavom to, čo sa zdánlivo stratilo - štýlovo i obsahom. Pohľady postáv sú

pohľadom z druhého sveta a sú kreované nie ako figuríny, ako určitý technický prepis skutočnosti, ale ako meditatívne a živé scény života, v ktorom sú vo večnej kontinuite tí, čo ešte sú, i tí, čo stade odišli. Iba odišli, nezaniikli.“

Klimčák oživuje históriu slovenského národa na ceste k národnej emancipácii a štátnosti. Vytvoril epopeju o veľkej a slávnej histórii našich predkov. Zvláštne postavenie tu má počiatok nášho písomníctva. Na počesť veľkého jubilea roku 2000 vo vlastnom náklade vydal reprezentačné, výlučne vlastnými

šovského arcibiskupa a Gréckokatolícka cirkev na Slovensku sa stala metropolitnou.

Hodno spomenúť, že autorská výstava v Humennom roku 2001 pri príležitosti 80-tych narodenín majstra Klimčáka bola pre Miestny odbor MS a Vihorlatské osvetové stredisko inšpiráciou pre projekt nazvaný Proglas. Jeho cieľom bolo cez osobnosť humenského rodáka priblížiť mladým ľuďom jeho dielo a odovzdať mnohorozmerné duchovné posolstvo. Počas ôsmich ročníkov sa ho zúčastnilo vyše 2000 detí nielen z Humenného a okolia, ale aj z Liptovského Mikuláša, Bratislavy, Lučence, Vrútok, Prešova, Michaloviec, Žiliny a ďalších miest. Takto sa podarilo pod vedením významných pedagógov (v prvých dvoch ročníkoch aj za účasti M. Klimčáka) v tvorivých dielňach zoznámiť deti nielen s netradičnými výtvarnými technikami (vitráž, práca s drôtom, keramické plastiky a pod.), ale voviesť ich aj do sveta ikonografie, prvotného písma Slovákov či počiatku našich dejín.

Ak by sa v súčasnosti ešte udeľoval titul „národný umelec“, Klimčák by si ho právom zaslúžil. Nielen preto, že vo svojich dielach oslavoval slovenský národ a bránil jeho kresťanské korene, ale aj preto, lebo s jeho dielom sa dnes stretávame takmer na každom kroku: v početných chrámoch, galériách, v knihách i časopisoch, ale v takmer polstovke monumentálnych kompozícií na stenách verejných budov. Veľkoplošný gobelín Byzantská misia na Veľkej Morave o rozmeroch

600 x 320 cm zdobí reprezentačné priestory Bratislavského hradu. Vo Valašskom Meziříčí ho päť tkáčok tkalo dva a pol roka. Bájný vták Fénix stvárný majstrom Klimčákom ako art protis visí v NR SR. Je to jeho dar parlamentu pri príležitosti vzniku Slovenskej republiky 1. januára 1993. Umelecký rukopis majstra Klimčáka obsahujú aj Gréckokatolícke knižné kalendáre a časopis SLOVO.

Za svoju prácu získal mnoho ocenení. Je čestným občanom Humenného, čestným členom Spolku sv. Cyrila a Metoda, získal kryštálový ihlan prestížnej Ceny Fra Angelica. V jubilejnom roku 2011 ho Matica slovenská poctila zlatou medailou a prezident SR Ivan Gašparovič mu za mimoriadne zásluhy o rozvoj slovenskej kultúry udelil štátne vyznamenanie. Pápež Benedikt XVI. mu r. 2007 za celoživotné dielo udelil najvyššie cirkevné vyznamenanie pre laikov -

vymenoval ho za rytiera Rádu sv. Silvestra. Svätý Silvester I. bol pápežom v rokoch 314 až 335 a bol prvým patrónom kresťanských rytierov.

Mimoriadny dôvod na jeho uctenie má práve Gréckokatolícka cirkev, ktorú po celý život miloval, hájil a úspešne reprezentoval. Podľa jeho návrhu bol realizovaný sarkofág blahoslaveného biskupa-mučeníka Petra Pavla Gojdiča v Katedrálnom chráme sv. Jána Krstiteľa v Prešove. Jeho dielom je oltár, ikonostas a maľby v gréckokatolíckych chrámoch v Bačkove a Sedliskách, vitráže chrámu v Lubicí, bohostánok v Kružlove i monumentálna výzdoba významného pútnického miesta v Lutine. Jeho ikona Svätej rodiny putovala v rokoch 2014 a 2015 po rodinách prešovskej archieparchie. Mimoriadnej priazni majstra Klimčáka sa tešil chrám v jeho rodnom Humennom, čo sme bližšie rozviadli v úvode. Pri pamätnom stretnutí bl. Jána Pavla II. v r. 1995 s gréckokatolíckimi v Prešove, bol pápežovi ako dar odovzdaný ikonografický triptych práve z tvorivej dielne M. Klimčáka. Za jeho nezameniteľný prínos pre šírenie sakrálneho byzantského umenia všeobecne a zvlášť pre Gréckokatolícku cirkev mu prešovský arcibiskup a metropolita Ján Babjak SJ udelil Medailu blahoslaveného Petra Pavla Gojdiča.

Pravda, nie všetky Klimčákovy plány sa podarilo zrealizovať. Jeho veľkou túžbou bolo postaviť na Námestí slobody v Bratislave panteón neznáameho bojovníka, ktorý by bol dominantným symbolom slovenskej štátnosti. Tiež monumentálne súsošie sv. Cyrila a Metoda ostalo iba pri ideovom návrhu. Ani kaplnka sv. Mikuláša na priestranstve pri chráme v Humennom neuzešla svetlo sveta.

Aj keď nemal svojich žiakov, svoju umeleckú školu, inšpiroval mnohých k písaniu ikon a výrazne zvýšil kurz byzantskej ikonografie, ktorá sa stala akoby ikonou Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku. Jeho meno sa stalo synonymom pojmu slovenská ikonografia. Z Božej priazne odišiel do večnosti, nasýtený svojich dní. Bude nám chýbať.

MICHAL HOSPODÁR

BÁSNIK

(priateľovi Mikulášovi Klimčákovi)

*Do morských hĺbin spúšťaš svoje siete
jemnučkú linku štetca záchvevy*

A more čo na chrbte leží

na brucho si líha

a Ty z chrbta čítaš

tajné klinopisy

čo iným oči zavreli

Odklial si púšťa čo záhrady boli

Z rumovísk vzkriesil chrámov balvany

a z krehkých portálov

vyvážaš ľud otcov

čo žijú dodnes i keď pomreli

Hľa dvaja muži pred zástupom idú

a Ty ich vedieš z mora na brehy

A v Tvojich sieťach procesia spieva

Hospody pomiluj mi

Hospody pomiluj mi

Tí čo z mora vyšli

i čo na breh prišli

Spievajú

Čas zastal čas stojí

všetci sú spolu

Tí čo budú

Čo sú

i čo dávno boli

Štetc si namočil do posvätnéj soli

aby sa nič neskazilo

a nezomrelo

V štetci sa slnko kolíše

A Michal sa ženie na bielom koni

Chrbát zeme je plátano

a štetec zvoní zvoní

JOZEF TÓTH

Nedávna biskupská synoda o rodine (2014-2015) bola predmetom veľkej pozornosti, svetských médií. Ako sa intenzívne venovali jej priebehu, tak sa teraz horlivo zaoberajú špekulovaním, ako význie záverečné zhodnotenie výsledkov a rozhodnutie, ktoré má vyniesť Sv. Otec v marci. Mnohí žurnalisti a publicisti, ktorí tak oduševnene písali o novej ére v dejinách Cirkvi, o tom ako sa ona otvára svetu a ako prispôsobuje svoje postoje k modernému štýlu života, teraz v tom istom duchu vytvárajú atmosféru napätého očakávania. Pripravujú verejnosť na „historické prelomové zmeny“ v postojoch Cirkvi, najmä čo sa týka vzťahu voči dvojiciam žijúcim bez sviatostného manželstva, voči rozvedeným a znovu civilne zosobášeným manželským párom, ako aj voči osobám s homosexuálnymi sklonmi.

Za touto horúčkovitou aktivitou médií sa skrýva istá forma propagandy, ktorú pápež František nazval „ideologickým kolonializmom“. Sekulárne médiá si zrazu osvojili úlohu určovať štandard katolíckeho života veriaceho ľudu. Z redaktorov, publicistov, komentátorov sa stali skúsení odborníci v teologických a sociologických otázkach. Poučujú nás, čo treba urobiť, aby Cirkev „kráčala s dobou“. Vysvetľujú, že takéto prispôbenie sa modernému svetu nepredstavuje nijaké nebezpečenstvo, nijako neohrozuje tradičnú náuku Cirkvi. Vraj ide iba o zmenu v disciplíne a nie o zmenu v náuke Cirkvi a to nie je v cirkevných dejinách nič nového. Samozrejme, odvolávajú sa pri tom na pápeža, ktorý v týchto veciach vraj stojí na ich strane. Manipulujú jeho výroky (často vytrhnutými z kontextu), poukazujú na jeho činy (ako bola jeho prítomnosť pri sobáš

osôb, ktoré predtým spolunaživali) a na jeho štýl práce, ktorý je v mnohých ohľadoch radikálne odlišný od jeho „konzervatívnych“ predchodcov, Jána Pavla II. a Benedikta XVI.

Nuž toto je iba zneužívanie slobody slova a hriech proti princípom novinárskej etiky. O vážnych problémoch treba písať vážne a objektívne. Jednostranné informovanie verejnosti

hraničí s polopravdou, ktorá je často tak škodlivá, ako otvorená lož.

A ako to v praxi vyzerá u nás? Minulý rok prebiehali v Európe dve referendá, kde o rodine a rodinných vzťahoch mali rozhodnúť občania Írska a Slovinska. Vieme veľmi dobre, ako dopadlo hlasovanie v Írsku, pretože nás o ňom podrobne informovali naše médiá. Výsledky komentovali s pochvalou a dávali nám Írsko za vzor. Ale o hlasovaní v Slovinsku, kde sa obyvateľstvo vyslovilo za tradičnú kresťanskú rodinu, nebolo počuť takmer nič. Toto je len jeden z množstva príkladov súčasnej žurnalistickej objektivity. A zároveň aj ukážkou, že nie každý, kto hovorí a píše o tolerancii a demokracii, dokáže byť tolerantným a demokratickým voči osobám a organizáciám, ktoré majú o veciach iné názory a udalostiach inú mienku než on.

Toto nás priam núti položiť ešte dôležitejšiu otázku: Odkedy určujú štandard katolíckeho života redakcie sekulárnych časopisov a televíznych staníc? Odkedy pápež a naši biskupi potrebujú schválenie svojej činnosti sekulárnymi médiami? Vie si rozmyšľajúci katolík predstaviť sv. Pavla, alebo apoštolov, aby sa pýtali členov prvej Cirkvi, aký je ich názor na manželstvo, na sexuálnu morálku, na rodinný život..., aby potom Kristove príkazy a zákazy prispôsobili návykom a zmýšľaniu vtedajšej

dooby? Poslaním Cirkvi nie je hľadanie popularity. Kresťanská náuka nikdy nebola, ani nebude „populárna“, pretože vyžaduje určitú sebadisciplínu, odriekanie a správanie. Cieľom kresťanského života nie je pochvala a súhlas sekulárnych médií, ale niečo oveľa duchovnejšieho a cennejšieho.

Dnes už celkom dobre vieme, aký by bol výsledok, keby sa náuka Cirkvi mala riadiť podľa želaní médií, aby sa stala populárnou tým, že by sa prispôbila modernému a liberálnemu trendu doby. Protestantské cirkvi na Západe to urobili pred 60-70 rokmi a prispôsobili svoju náboženskú prax a náboženský život požiadavkám modernej doby. Urobili to v značnej miere pod tlakom sekulárnych médií, ktoré ich uistovali, že reformy budú mať blahodarné výsledky. Reformy sa previedli a teraz sa očakávalo, že zmeny privedú späť do radov cirkví tých, čo sa odcudzili, ako aj mladú generáciu a tie okrajové spoločenské zoskupenia, ktoré sa sťažovali,

keby sa Katolícka cirkev mala riadiť radami sekulárnych a liberálnych odborníkov, prestala „zaostávať za modernou dobou“ a prijala reformy, ktoré sú v súlade s „požiadavkami súčasnosti“. Je veľmi-veľmi nepravdepodobné, že by sa dostala nebyťvalý rozkvet. Oveľa pravdepodobnejšie je, že vlašní katolíci by sa nestali horlivými, len málo tých, čo opustili svoju vieru by začalo chodiť do kostola a pristupovať k sviatostiam, nevyriešil by sa nedostatok kňazských a rehoľných povolání.

že cirkev je voči ním krutá, že ich diskriminuje. Stal sa však pravý opak. Zmeny podľa receptov médií úpadok nezastavili; naopak, v niektorých prípadoch sa rozklad zrýchlil. Jediná protestantská cirkev, ktorá unikla úpadku a vykazuje vzrast a vitalitu sú tzv. evanjelikáni, ktorí napriek opakovaným a stupňovaným obvineniam z „fundamentalizmu“, sa nepodriadili

diktátorskému náporu médií.

Na základe skúseností v protestantských cirkvách sa dá celkom presne predpovedať, čo by sa stalo, prípadne, čo by sa nestalo, keby sa Katolícka cirkev mala riadiť radami sekulárnych a liberálnych odborníkov, prestala „zaostávať za modernou dobou“ a prijala reformy, ktoré sú v súlade s „požiadavkami súčasnosti“. Je veľmi-veľmi nepravdepodobné, že by sa dostala nebyťvalý rozkvet. Oveľa pravdepodobnejšie je, že vlašní katolíci by sa nestali horlivými, len málo tých, čo opustili svoju vieru by začalo chodiť do kostola a pristupovať k sviatostiam, nevyriešil by sa nedostatok kňazských a rehoľných povolání.

Tieto skutočnosti netreba pripomínať skúseným teológom a duchovným pastierom. Vedia, že choré telo Cirkvi potrebuje liek. Rovnako však vedia, že nesprávnym liekom sa choroba nevylieči, ale často sa zdravotný stav sa iba zhorší.

Chvála Bohu, pápež František už naznačil v akom duchu sa ponesie jeho apoštolská exhortácia, v ktorej budú zhrnuté výsledky synody a ktorá má byť zverejnená v marci. Dňa 22. januára 2016 mal prejav členom najvyššiemu cirkevnému tribunálu (Tribunal Apostolicum Rotae Romanae). Medzi iným im pripomenul aj to, že biskupská synoda o rodine poskytla Cirkvi príležitosť povedať celému svetu, že rodinné spoločenstvo ustanovené Bohom nemožno klásť na rovnakú úroveň s ostatnými druhmi rodinných zväzkov. „Rodina založená na nerozlúčnom, zjednocujúcom a životadarnom manželstve je čiastkou Božieho úmyslu a úsilia Cirkvi pre spásu ľudstva“.

S určitosťou sa dá predpovedať, že takéto vyhodnotenie synodálnych rokovaní sa stretne s nevráživou kritikou sekulárnej tlače a ostatných masmédií. Bude to však rozhodnutie v duchu odvekej tradície Cirkvi. Cirkvi sa musí riadiť nie želaním masy ale príkazmi Krista. Nie je to prvýkrát v histórii, že Cirkev čelila takejto situácii. Takto bola konfrontovaná už v prvých rokoch svojej existencie. A sv. Pavol v liste Galatánom nám dáva nasledoviahodný príklad, ako problém riešila. Kresťanom v Galatii apoštol Pavol písal: Modo enim hominibus suadeo, an Deo? An quero hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem - Chcem si teraz nakloniť ľuďom alebo Bohu? Alebo sa usilujem páčiť sa ľuďom? Keby som sa chcel páčiť ľuďom, prestal by som byť Kristovým služobníkom. (Gal. 1,10).

Či hlas nesie väčšiu váhu a čo predstavuje vyššiu morálnu autoritu? Hlas apoštola Pavla, či hlas liberálnych masmédií?

FRANTIŠEK VNUK

(Pokračovanie z 8. strany)

Uvedomujem si, že je veľmi ťažké vyhnúť sa pri analytickej povahe tejto témy úskaliam, ktoré so sebou prináša, ale napriek tomu chcem poznamenať, že vážne ťažkosti postavenia kresťanského umenia v súčasnosti pretrvávajú v tom, že je vytvorený model predstáv, ako má takéto umenie vyzeráť. Funguje to a žiaľ sa potvrdzuje stav, že podmienky tohto modelu naplní vždy iba priemer. Keďže nemáme hodnoverne zafinované, čo je podstatou kresťanského výtvarného umenia, nazerá sa na takúto tvorbu globálne; výtvarná reč, jazyk, morfológia, vnímanie a vnímateľnosť, myslenie, typológia... Navyše sa s týmto súčasná spoločnosť nechce, či skôr nedokáže stotožniť, pretože jej vyhovuje doterajšia „vkusová“ línia tohto umenia. V podstate je vyhovujúcim šablónovité myslenie, ktoré upevňuje zaužívané postupy a použité prostriedky.

Komplexné monografické spracovanie súčasného kresťanského výtvarného umenia by malo byť nielen výzvou ale by malo byť vecou cti umenovedy na Slovensku. V kontexte úplného pohľadu na slovenskú vý-

Je kresťanské výtvarné umenie problémom súčasnej spoločnosti?

tvárnú kultúru, ide o problém kľúčový. Teda, okrem iného, máme za povinnosť dať odpoveď aj na otázku - akou mierou sa výtvarné umenie podieľa na úrovni a prínose kresťanstva u nás? Stav tohto druhu si paradoxne vyžaduje ešte tesnejšie prepletenie koreňov národnej kultúry, obohatenej o konfesijný rozmer.

Táto úloha sa za pomoci existujúceho stavu spoločenských vied, najmä umenovedných odborov môže dať veľmi dobre zvládnuť. Na druhej strane jej hrozí nesplnenie pri totálnej absencii heuristického výskumu a zanedbania akejkoľvek odbornej práce v teréne. Ide

v prvom rade napríklad o odhalenie vzťahov medzi profesionálnym a ľudovým výtvarným prejavom. Prítom často nejde ani tak o ľudovosť v zmysle odbornej pripravenosti tvorcu, či absencie jeho odborného školenia, ale o profesionálny prístup a výtvarné zobrazenie zodpovedajúce danému prostrediu. Ide teda o ľudovosť zásadne v zmysle sociologickom.

Najväčšou výzvou pre kresťanské umenie v dnešnej spoločnosti je vzájomná komunikácia. Umelci vždy svojim dielom komunikovali s okolitým svetom. Aby vzťah existoval, musí fungovať vzájomná komunikácia. Tým je aj komunikácia umelcov s

ľuďmi prostredníctvom tvorby, nie však o politike, o počasí, o reality šou, o nákupoch, o reklame, o hudobných hitoch, o voľbách... Nech mi je odpustené, ale zdá sa, že sa dopúšťame vážnej chyby: nedokážeme slobodne medzi sebou komunikovať o vnútorných veciach. Ba čo je horšie, aj v duchovnom živote sa skrývame za ošúchané frázy „Ježiš ťa miluje“, pričom v tejto láske by sme sami mali žiť.

Druhým sa nezverujeme nie preto, lebo im nedôverujeme, ale preto, lebo neveríme sami sebe. A seba neveríme preto, lebo málo veríme Bohu. Napokon - dôvera uzdravuje. Vierou bývame uzdravovaní. Hlbšia a úprimnejšia ko-

munikácia nevyhnutne vyžaduje, aby sme si zložili masku... A nielen umelci.

POZNÁMKA
CELKOM NA ZÁVER.

Celá táto krátka štúdia nech je pokladaná za pokus iniciovať a podnietiť nezáujem tam, kde je ho ešte stále dosť, konfrontovať prístupy a zmocňovanie sa výtvarného umenia tam, kde je už pre to vytvorená istá hladina citu a porozumenia. Najdôležitejšie je však to, aby sa otvorila aj takáto cesta sebaurčenia, sebavedomia a osohu výtvarnej tvorby na prospech kresťanov na Slovensku. Služba ohlasovania Kristovho evanjelia je službou v pravom poznaní ľudského života. Nie je možné budovať skutočnú a pravdivú kultúru bez toho, ak sa človek nenaučí pravdivo chápať prežívanie tajomstva seba samého, svojej lásky a života. Tomu nás učí Kristovo evanjelium. Dôležité je zažiť, vidieť a spoznať čo najviac, byť poučený, aby sa posúval a vyvíjal.

Umenie sa nedá robiť z rozhodnutia.

Profesor JAROSLAV UHEL, ArtD.
Univerzita Mateja Bela
Banská Bystrica

ROBERTO DE MATTEI

Umberto Eco: smutný príbeh nominalistu

Dňa 23. februára mal spisovateľ Umberto Eco, ktorý zomrel o štyri dni skôr vo veku 84 rokov, „civilný“ pohreb. Eco bol jedným s najhorších produktov talianskej/turínskej kultúry 20. storočia. Treba zdôrazniť jeho turínske korene, pretože zatiaľ čo v 19. storočí bol Piedmont žriedlom veľkých svätcov, stal sa zdrojom najväčších sekularistických a antikatólickych intelektuálov 20. storočia.

Turínska škola, dobre opísaná Augustom Del Noce, prešla od idealizmu k osvietenému marxizmu, a vďaka vplyvu Antonia Gramsciho (1891-1937) a Piera Gobettiho (1901-1925) si zachováva zásadnú protikatolícku esenciu. Po druhej svetovej vojne, získala táto kultúrna línia obrovský vplyv a stala sa prítlačivou pre nemalo katolíkov. Umberto Eco, sa narodil v Alessandrii roku 1932, vo veku 16 rokov bol vedúcou osobnosťou diecéznej Katolíckej akcie, nebol len aktivistom, ale „denne pristupoval k eucharistii“. V roku 1948 sa zúčastnil volebnej kampane, vylepoval plagáty a roznášal protikomunistické letáky. Potom spolupracoval s vedením Katolíckej akcie v Ríme, a študoval na Turínskej univerzite, kde promoval v roku 1954 s prácou o estetike sv. Tomáša Akvinského, ktorá bola neskôr publikovaná a je to jediná jeho kniha hodná čítania. (Problém estetiky u sv. Tomáša, 1956). V roku 1954 tiež opustil katolícku vieru.

Ako dospel k apostáze? Bola určite odôvodnená, presvedčená a definitívna. Eco s pohrdaním povedal, že stratil vieru pri čítaní Tomáša Akvinského. Vieru ale nestráca. Vieru odmietate a pôvod Ecovho odcudzenia sa viere nie je sv. Tomáš, ale filozofický nominalizmus, dekadentná a deformovaná interpretácia Tomášovej náuky.

Eco bol až do samého konca radikálnym nominalistom, pre ktorého niet univerzálnej pravdy, ale sú len slová, mená, znaky, konvencie. Otec nominalizmu, William z Ockhamu je zobrazený ako William z Baskervilu, v jeho najslávnejšom románe, Meno ruže (1940), ktorý končí nominalistickým motom „Stat rosa pristina nomine, nomina nuda tenemus“. Esencia ruže (a všetkého ostatného) je len meno (slovo). Slová sú všetko, čo máme. Iná postava románu hovorí: „Gott ist ein lautes Nichts“, „Boh je čisté nič“. Všetko je nakoniec len hra, tanec o ničom. Táto myšlienka sa opakuje v jeho filozofickom románe Foucaultove kyvadlo (1989). Za metaforou kyvadla sa skrýva Boh, ktorý je zjednotený s prázdnotou, zlom a absolútnou temno-

tu. Skutočné kyvadlo Ecovho myslenia bolo jeho oscilovanie medzi absolútnym racionalizmom osvietenstva a iracionálnym okultizmom kabaly a gnózy, proti ktorým bojoval, ale ktoré ho morbidne priťahovali. Ak nominalizmus zbavuje realitu akéhokoľvek významu, jeho nevyhnutným dôsledkom je pád do iracionality. Uniknúť tejto iracionalite možno len za cenu absolútneho skepticizmu. Ak bol Norberto Bobbio (1909-2004) novokantovskou verziou turínskeho osvietenstva dvadsiateho storočia, Umberto Eco stesňuje jeho neolibertínsku verziu.

Jeden z jeho posledných románov, Pražský cintorín (2010) je implicitnou apológiou mravného cynizmu, ktorý nutne sprevádza absenciu pravdy a dobra. Na piatich stovkách strán nie je ani jeden vášnivý ideál, ani jedna postava konajúca z lásky alebo idealizmu. „Nenávisť je skutočná prvotná vášeň. To láska je abnormálna situácia.“ Hovorí Račkovský, jedna z hlavných postáv.

Každopádne, hoci kniha prekypuje množstvom opovrhnutia hodných postáv a zločinných aktivít, chýba na jej stránkach ten tragický tón, ktorý je nutný pre každé veľké dielo. Tón je sarkastický a pripomína komédie, kde sa autor vysmieva zo všetkého a všetkých a vyzerá, že jediný v čo naozaj verí sú filets de barbut sauce hollandaise konzumovaný v Laperouse al quais des Grands-Augustin, le éc-revisses bordelaises alebo le mous-ses de Volailles at Café Anglais v rue Gramont a filets de poularde piqués aux truffes v Rocher du Cancale v rue Montorgueil. Jedlo je jediná vec, ktorá vychádza zo stránok tohto románu víťazne a je nepretržite oslavované protagonistom, ktorý hovorí „Jedlo ma vždy uspokojovalo viac ako sex. Možno to je stopa, ktorú na mne zanechali kňazi.“ Nie je náhoda, že v roku 1992 bol Eco hospitalizovaný a takmer zomrel pre kolosálne zažívacie ťažkosti.

Eco bol technicky skvelý žonglér, ak uvažíme, že sa vedel vysmiať z každého: z čitateľov, z kritikov a predovšetkým zo všetkých tých katolíkov, ktorí ho pozývali na konferencie, ako nejakého proroka.

Počas referenda o rozvode v roku 1974 sa žartovne prihovárал zástancom rozvodu zo stĺpčekov v Espresso*, odkiaľ ich nabádal, aby rozumne plánovali svoju propagandistickú kampaň slovami: „Kampaň musí byť bez nepodložených teórií, bez predsudkov a riedená tak, aby dosiahla cieľ v čo

najkratšom čase. Musí byť zacielená na verejnosť, ktorá je ľahko korisťou citového vydierania, musí predávať pozitívny obraz rozvodu, ktorý vyvráti emotívne výzvy opozitnej strany [...]. Témami tejto „predajnej“ kampane musí byť: rozvod je dobrý pre rodinu, rozvod je dobrý pre deti, rozvod je dobrý pre ženy [...]. Talianski tvorcovia reklamy už roky trpia krízou identity. Vzdelaní a dobre informovaní vedia, že sú subjektom sociologickej kritiky, ktorá ich ukazuje ako sluhov konzumu [...]. Pokúšajú sa o verejnú kampaň za záchranu životného prostredia a darovanie krvi. Ale stále sa cítia vylúčení z veľkých problémov svojich čias a odsúdení predávať mydlo. Bitka o referendum bude dôkazom úprimnosti mnohých, často deklarovaných občianskych aspirácií. Stačí len skupina odborníkov, silných, bezohľadných demokratických agentúr, ktoré by koordinovali a financovali takýto druh kampane. Stačí kolo telefonických hovorov, dva mítingy a mesiac intenzívnej práce. Zničenie tabu v priebehu pár mesiacov je výzva, ktorá nenechá kľudným žiadneho reklamného agenta, ktorý má rád svoju prácu.[...].

Tabu, ktoré malo byť zničené, bola rodina, ktorá pre relativistu ako bol Eco, nemá žiaden dôvod existovať. Od roku 1974 sa zničenie rodiny konalo v niekoľkých postupných fázach. Eco mal to šťastie ich všetky prežiť a opustil scénu doslova v predvečer schválenia homosexuálnych manželstiev, konečného výsledku zavedenia rozvodu, pred štyridsiatimi rokmi. Prirodzená rodina bola nahradená neprirodzenou. Relativizmus oslavuje veľké víťazstvo.

Umberto Eco významne prispel k desakralizácii prirodzeného, kresťanského poriadku, hoci to, za čo sa musí teraz zodpovedať nie je ani tak zlo, ktoré spáchal, ako dobro ktoré nevykonal a mohol by, keby nebol odmietol Pravdu. K čomu je štyridsať honoris causa titulov a tridsať miliónov predaných výtlačkov jednej knihy (Meno ruže) ak stratíte večný život? Mladý aktivista Katolíckej akcie mohol byť novým Františkom Xaverským na misijnom území, ktorým je dnes Európa. On však neprijal slová, ktoré sv. Ignác povedal sv. Františkovi Xaverskému a ktoré Boh opakuje v každom kresťanskom srdci? „Čo osoží človeku, ak získa celý svet, ale stratí svoju vlastnú dušu?“

*Espresso - týždenník, ktorý vydáva denník „La Repubblica“
Prevzaté z www.rorate-caeli.blogspot.com

Základnou funkciou štátu je zachovanie územnej celistvosti (ochrana hraníc), ochrana prírodných zdrojov (pôda, voda, nerasty) a ochrana a bezpečnosť obyvateľov, vrátane potravinovej bezpečnosti! Prikazujú to prvé články Ústavy SR (čl.2a 4). Je preto prekvapujúce, že do týchto ústav- ných kompetencií sa pokúša zasahovať byrokracia Európskej únie, a to nielen vo veci utečencov, ale aj prírodných zdrojov. Smutné je i to, že iniciátorom je v jednom prípade aj susedné Poľ-

sko, nakoniec nie prvýkrát v dejinách. Ale veď ak ide o peniaze a život, nepozná ani brat brata!

Propagačným rečiam Ministerstva pôdohospodárstva SR o zvýšení podielu potravín na takmer 70% nemôžem uveriť. Ak oficiálna štatistika na konci roka udávala negatívnu obchodnú bilanciu v agrokomoditách na úrovni 1,1 miliardy eur., t. j. 35 miliárd slovenských korún! a podiel domácich potravín 49% tak ten podiel sa za dva mesiace zá- zrakom sám od seba nezdvihol.

Voda nie je len H₂O...

Ani naša prax, keď necháme voľne odtekať minerálnu vodu do potoka a na splachovanie WC a pranie používame vodu v pitnej kvalite, dlho neobstojí! Doba nás toto prinúti zmeniť.

Ani naše zdroje vody nie sú nevyčerateľné. Ak si s trochou nadsádzky predstavíme Slovensko ako strechu strednej Európy, keď povrchová voda rýchlo stečie na sever smerom k Poľsku a na juh smerom k Maďarsku, tak snaha udržať túto vodu na našom území musí byť pre nás kľúčová. Podarilo sa to budovaním vodných nádrží ako Oravská priehrada, Liptovská Mara, Zemplínska šírava, Vážska kaskáda, desiatkov menších nádrží (Duchonka, Nemečky, Nitrianske Rudno, Ružín, Žilina), ale najmä veľdielo Gabčíkovo. Pričom nemožno opomenúť pridanú hodnotu vo forme ochrany územia pred katastrofálnymi, zničujúcimi povodňami. Nič na tom zmenia ani hanlivé útoky „ochranárov“ na tzv. betonársku lobu.

Na to sa dá odpovedať prevzatou myšlienkou: „Voda v prírode nie je všetkým, ale to všetko bez vody je ničím.“ V súvislosti s touto pseudo-kauzou vzniká otázka, kto dal súhlas s prieskumnými vrtmi a sondami v prípade minerálnej vody, ale aj nerastov z okolia Košíc, Kremnice a Podpoľania? Ktorýže to úradník má takú moc? A dáva nádej budúcim podnikateľom? Veď čl. 44 Ústavy jasne hovorí o povinnosti štátu na šetrné využívanie prírodných zdrojov a právo občanov na zdravé životné prostredie!

Kto sa postavil nad nad tento zákon? Nie každý potrebuje Land-Rover, ale každý potrebuje jesť a je povinnosťou vyspelej spoločnosti vyrábať to, čo ponúka vlastná príroda a štát musí chrániť to, čo občan potrebuje pre život a má to zaručené v Ústave SR.

Tam, kde voda chýba, teší sa mimoriadnej pozornosti. Napr. v Izraeli neexistuje farma-kibuc, kde by nerecyklovali použitú vodu, i tú splaškovú a močovkovú, pritom žiadne plošné zavlažovanie, ale prisun kvapiek vody priamo ku koreňom smäd- ných rastlín. Nuž ale nepýtajte sa koľko to stojí! Veď tí hladní to

Preto to treba rýchlo zmeniť? Je to správny argument, že ak Slovensko nedovolí natiahnúť potrubie s prívodom minerálnej vody do susednej krajiny, je prekážka voľného pohybu tovaru? Nuž nie je tovar ako tovar, veď ani Turecko nežiada potrubie na prívod nafty z Iránu. A cena pitnej vody už miestami prevyšuje cenu ropy.

V každom prípade voda je rovnako strategická surovina ako ropa či plyn a stáva sa limitujúcim faktorom pre ľudskú existenciu a jej deficit bude dôvodom ďalšieho masívneho pohybu obyvateľov sveta.

Tam, kde voda chýba, teší sa mimoriadnej pozornosti. Napr. v Izraeli neexistuje farma-kibuc, kde by nerecyklovali použitú vodu, i tú splaškovú a močovkovú, pritom žiadne plošné zavlažovanie, ale prisun kvapiek vody priamo ku koreňom smäd- ných rastlín. Nuž ale nepýtajte sa koľko to stojí! Veď tí hladní to

Preto to treba rýchlo zmeniť? Je to správny argument, že ak Slovensko nedovolí natiahnúť potrubie s prívodom minerálnej vody do susednej krajiny, je prekážka voľného pohybu tovaru? Nuž nie je tovar ako tovar, veď ani Turecko nežiada potrubie na prívod nafty z Iránu. A cena pitnej vody už miestami prevyšuje cenu ropy.

V každom prípade voda je rovnako strategická surovina ako ropa či plyn a stáva sa limitujúcim faktorom pre ľudskú existenciu a jej deficit bude dôvodom ďalšieho masívneho pohybu obyvateľov sveta.

Tam, kde voda chýba, teší sa mimoriadnej pozornosti. Napr. v Izraeli neexistuje farma-kibuc, kde by nerecyklovali použitú vodu, i tú splaškovú a močovkovú, pritom žiadne plošné zavlažovanie, ale prisun kvapiek vody priamo ku koreňom smäd- ných rastlín. Nuž ale nepýtajte sa koľko to stojí! Veď tí hladní to

NORBERT M. BEŇUŠKA

V tých časoch na začiatku 10. storočia boli zaznačené v carihradských záznamoch zo strednej Európy tieto krajiny: Biele Chorvátsko (Krakovsko), Biele Srbsko (Lužické), Biele Uhorsko (severnú Moravu = Nitrianske kniežatstvo so Zadunajskom). To bolo dedičstvo po Avarach. Čierne Uhorsko bolo v Sedmohradsku.

V Čechách sú ešte zaznačené mená kmeňov a sídelných hrádov patričných kniežat: Chorváti, Dudlebi, Lučania, Česi, Dečania, Lito-meričania, Plovania, Zličania, Líňania, Pšovania. Názov krajiny ostal zo starých časov: Bohémia.

Roku 901 Mojmir II. poslal posolstvo ku nemeckému kráľovi do Regensburgu, aby s ním uzavrel mier a spojenectvo proti lúpežným Uhrom. Bolo to na jar, keď sa to stalo. Potom prišla nemecká delegácia na Moravu na čele s pasovským biskupom Richardom a do ich rúk Mojmir II. zložil prísahu. Mojmir im vrátil Hornú Panóniu, ktorú potrebovali proti Uhrom. Následne prišlo k bojom s Uhrami, ktorí bitky prehrali. V tom čase začali bavorskí biskupi v Ríme Moravanov ohovárať, že prijímajú do svojich vojenských služieb aj skupiny Uhrov. Uhri sa Morave odplatili hneď v nasledujúcom roku 902. Napadli Slovensko, ale boli odrazení. Novinkou u starých Uhrov boli vylepšené luky, ktorými presne triafali nepriateľov a najmä im šípami zabíjali kone. V novom roku mali naši predkovia pokoj, lebo Uhrov porazili Bavori. Po celý rok 903/904 bol pokoj a kupci z Kyjeva plavia sa hore Dunajom. Zachytáva ich colnica v Raffelstädte.

Kupci z Kyjeva doniesli správy, že kňažná Olga z oblasti Pskova sa vydala za kyjevského knieža Igora. Zakrátko manžel padol v boji s Drevľanmi a začala sama vládnuť za nedospelého syna Sviatoslava. Zoznamuje sa s kupeckým kyjevským kresťanstvom a následne po porádach ide do Carihradu robiť mierové zmluvy a tam sa dala pokrstiť. V Kyjeve už predtým kresťanskí kupci dali vybudovať Chrám sv. Eliáša. V tých časoch sa dávali severania zo Švédska najímať do carihradských vojenských služieb. Plavili sa cez Kyjevskú Rus. Z tých končín druhí pod menom Normani (Severania) už boli pevne usadení v Normandii (západné Francúzsko).

V Letopisoch Bavorov od Aventína - Turmayera máme záznam o starých Uhroch. On ich menuje "Maegari": "Vtedy títo "Maegari" po smrti nemeckého cisára Arnulfa prekročili Dunaj a obsadili časť Moravského kráľovstva. Odtiahli Panóniu pre seba a v bojoch pijú ľudskú krv a sú strašne krutí..." Uhri boli pozvaní na uzavretie mieru. V tábore na rieke Fischa pri hostine boli zavraždení. Tí, ktorým sa podarilo naskočiť na kone, boli Bavori prenasledovaní až po Bratislavu. Tam mali na Pečne (v Petržalke) svoj hraničný tábor. Roku 906 Uhri vtrhli na južné Slovensko, vyplenili ho, odviekli dobytok aj ľudí, ale nakoniec ich naše vojsko vyhnalo za Dunaj. Uhri sa pripravovali na odvetu proti Bavorom, preto sa poistili proti Morave, a tak ju roku 904 vyplenili a zničili rodové sídlo Mojmirovcov na ostrove pri dedine Mikulčiciach (sídelné mesto malo pomenovanie - Morava, v la-

tinských záznamoch: Moravia, Moravia). Na to reagovali Bavori a prišli k Bratislave, aby v tom pohraničí nastolili poriadok. Tak prišlo k veľkej bitke ako odvetu Uhrov za zavraždenie ich posolstva.

Aj napriek tomu, že cesta cez Moravu bola poničená aj s okolím, predsa Moravia si počkali na Uhrov, ktorí sa vracali z lúpeže v Sasku a poriadne ich vyprášili. To sa zopakovalo o dva roky, keď sa zas vracali domov zo severu. Vlády v tých krajinách zostali pri moci, len sa stiahli od centrálnej cesty. Aj moravský arcibiskup sa s kapitulou presťahoval do strednej Moravy (Kunovice a nakoniec

ANTON SEMEŠ

Prelom v 10. storočí

Olomúc). Pred rokom 920 Pře-myslovci obsadili Nitru.

Celým Slovenskom prebehla správa o bitke Uhrov a Nemcov roku 907 pri Bratislave. Letopisci zaznamenali Bratislavu pod menom Brezlauspurc. Uhri pod vedením skúsených vojvodcov Dursaka a Bogáta Nemcov prevládali. Ledva sa kráľ v zadnom voji zachránil. Bolo to 9. augusta, najvhodnejší čas pre vojenské kone (pastva). Tak si Uhri zabetónovali svoje sídla v Panónii. Bitka sa udiala na južnom brehu Dunaja, kde mali Uhri rovinatý terén pre jazdu. Vtedy Uhrov označili za vojsko v "sedle". Moravia sa bitky nezúčastnila. Aventínus-Turmajer by to bol zaznačil. Naopak, Uhri sa dali na zboj do Bavorska a všetko ničili a spálili. Ich taktika bola v tom, že mali zistený brod v Dunaji, a tak mohli operovať na oboch stranách Dunaja. Uhri sa poistili voči Moravanom tak, že im určili ročné poplatky na území na sever od Dunaja. Tak ostalo Slovensko ešte neokupované, len platilo dane (tribút).

Roku 911 doniesli kupci z Kyjeva zvest', že knieža Oleg s konečnou platnosťou zjednotil viaceré kniežatstiev pod svoju ruku, a tak vytvoril Ruský kyjevský štát. V bojoch sa potom dostali na juhu až k Carihradu a vynútil si ročný poplatok za ústup. Jeho syn Igor víťazi nad Pečenehmi a Plavcami (Kumánmi) a s Carihradom dojednal obchodné zmluvy.

Z arabských prameňov sa dozvedáme o Moravskom štáte, že ho podľa krajov riadia župani a nad nimi je Svätopluk. Župan je len jeho zástupcom vo svojom kraji (župe). Roku 921 boli Uhri u italského kráľa Berengára. Ten ich požiadal o pomoc proti jeho odbojníkovi. Dal im sprievodcov na cestu cez lesy a hory, a tak nakoniec ich porazili. V roku 924 Uhri zničili posledný odpor domácich Slovanov na svojom južnom území. V rokoch 924-931 sa na listinách salzburského arcibiskupa objavuje podpis grófa Mojmira a nejakého Svätopluka. Mali by to byť synovia Svätopluka II., ktorého Nemci vyslobodili zo zajatia u Mojmira II. a odviekli si ho do Bavorska, kde mu prideliť majetky. Uhri si u Berengára dobre obzreli Itáliu (cesty a priesmyky) a roku 924, keď bol Be-

rengár zavraždený, spustošili severnú Itáliu. V tom roku 924 pápež udelil kráľovskú korunu chorvátskemu kniežatovi Tomislavovi. Roku 929 priniesli kupci správu, že české knieža Václava dal zavraždiť jeho brat Boleslav v Starej Boleslavi. Potom obehla správa celý slovanský svet, že na severe nad Českom kmeň Dalemincov a Glomačov vypovedal zmluvu s Uhrami proti Sasku a vrátili im symbol zmluvy - tučného psa, na ktorého Uhri prisahali. V Čechách Boleslav I. zlikvidoval (scentralizoval) viaceré kniežatstvá, zhromaždil silné vojsko a vydal sa bojovať proti Boleslavovi Chrabrému do

gant.") K roku 948 máme zachovanú správu, pre Slovákov predložil, že východorímsky cisár udržuje poza Karpaty a Krakov styky s kráľom Slovákov. V knihe "O ceremóniách v cisárskom paláci" je medzi panovníkmi, s ktorými cisársky dvor má kontakty.

Zaujímavá správa u letopiscov je o kmeni Drevanov. Tí sa usídlili západne od dolného toku Labe pri Hamburgu v okolí dnešného mesta Lüchov. Ako prví ich ovládli Frankovia, potom už Nemci. Držali sa statočne na svojich dedinách a až v 18. storočí ich jazyk zanikol pri pomelčovaní. (Dnes je tam skanzen - kruhová dedina v strede kraja tak-

Vtedy sa Boleslavovi I. podarilo pomaly obsadiť Krakovsko, strednú a severnú Moravu, časť Slieška a Červenú Rus (oblasť prameňov rieky južného Bugu a Styru). Spomínaná provincia Vag je sporná, lebo prítok východného ramena Visly je potok Vág. Túto východnú provinciu pripojil Boleslav I. ku Krakovsku. Pražská diecéza siahala až po riekku „Váh“.

Cisár Oto po porážke Uhrov na rieke Lech zriadil Východnú marku proti Maďarom („Ostariči“). Neskôr ju pripojil k Bavorsku. Zároveň oddeľil od Bavorska Korutánsku marku ako samostatnú. Prv sa Uhri dostávali výbojmi až do Flámska a na severe Nemecka až do okolia rieky Vesery, východného prítoku Labe. Boleslav I. sa proti Morave spájal s Uhrami. Jeho syn Boleslav II. neváhal pri centralizovaní Čiech dať vyvraždiť východočeský kmeň Slavnikovcov, z ktorého pochádzal pražský biskup Vojtech.

K roku 961 sa rozšírila zvest', že cisár Oto I. išiel dať do poriadku vzbúrený Rím. Nemecko zveril do moci bratovi arcibiskupovi Brunovi. V Ríme dal od pápeža korunovať svojho syna Ota II. za kráľa. Po návrate z Itálie založil Rímsku ríšu nemeckého národa. Od Čierneho mora priniesli kupci z Kyjeva zvest', že Chazarská ríša pričinením Kyjeva zanikla. V tom čase navštívil Prahu kupec španielskeho kordóbskeho kalifa - Ibrahim ibn Jákúb. Ten vo svojom kupeckom denníku zaznačil, že poznal štyroch slovanských kráľov. Cesta z Prahy do Krakova trvala tri týždne. Na pražskom trhu bolo dostať tovar na cestovanie aj pre usadlý život. Popisuje tam cesty po slovanských krajinách až k delte Dunaja. K roku 968 založil Oto I. arcibiskupstvo v Magdeburgu na pokresťančenie slovanských kmeňov. Tam bola chýrna katedrálna škola. Na nej študoval aj slavnikovský Vojtech. Tento cisár zaviedol v Európe mier a chystal sa rozdeliť Európu na tri časti: Latinskú (románske národy), Nemeckú (germánsku) a Slovanckú. No smrť mu v tom tieto plány prekrátila.

